

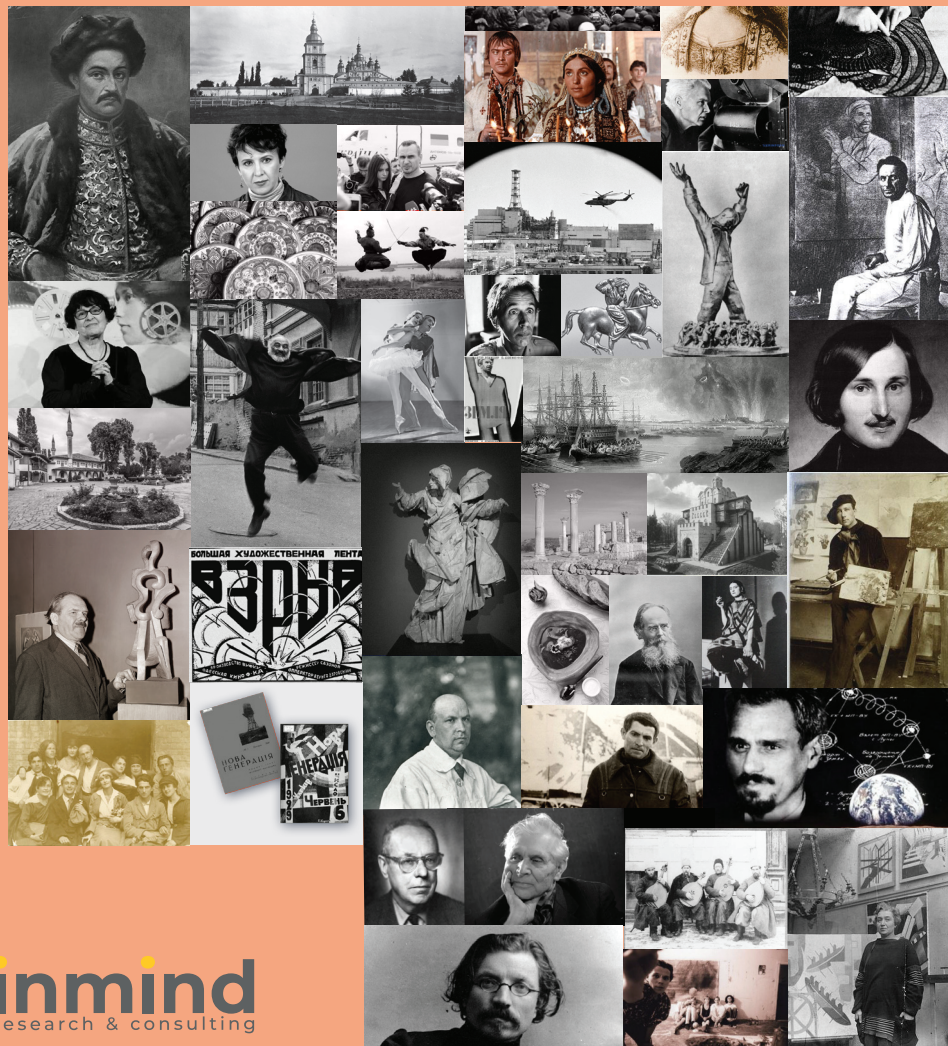
Аналітичний звіт
Сприйняття України за кордоном

Угорщина

Підготовлено дослідницькою компанією InMind для
Українського інституту

Автор тексту:
Наталія Задерей,
провідний аналітик InMind

Під редакцією
Надії Коваль та
Марини Ірисової,
Український інститут

ukrainian
institute

 inmind
research & consulting

Зміст

I. Вступ: методологія дослідження.....	01
II. Сприйняття України фаховим середовищем.....	05
III. Сприйняття української культури та її місця у світовому контексті	21
IV. Особливості співпраці з українською стороною у сфері культури	37
V. Висновки та рекомендації.....	54
Додатки.....	60

I.

Вступ: методологія дослідження

Дане дослідження покликане виявити ставлення та очікування угорської фахової аудиторії до України, української культури та можливостей співпраці з Україною у сфері культури, освіти, науки, громадянського суспільства. Воно є частиною комплексного проекту, який охоплює 7 країн, визначених у Стратегії Українського інституту (далі - УІ) на 2020-2024 рр. як пріоритетні та важливі на 2020-2021 рр. Дослідження проводилося протягом липня-грудня 2020 року. Його результати буде покладено у основу подальшого планування напрямів, проектів та форматів роботи УІ, представників української культурної та дипломатичної сфери.

Увесь комплекс досліджень покликаний вирішити п'ять ключових завдань:

- З'ясувати поточне сприйняття України та української культури за кордоном, виявити специфіку окремих країн та культурних інституцій;
- Виявити очікування від України у сфері культурної дипломатії та попит на український культурний продукт;
- Окреслити можливі напрямки співпраці з Україною у сфері культури, освіти, науки, громадянського суспільства;
- З'ясувати поточне сприйняття УІ як агента культурної дипломатії України та виявити очікування від УІ у сфері культурної дипломатії;
- З'ясувати сприйняття цільовою аудиторією (далі - ЦА) окремих українських культурних феноменів.

Цільова аудиторія дослідження – це фахова аудиторія у сфері культури, освіти, науки, громадянського суспільства та культурної дипломатії за кордоном,

розділена на 7 підгруп:

- «Ключові агенти» – індивідуальні представники: фахове середовище, представники сфери культури, освіти, науки, громадянського суспільства (мінімум 3);
- «Ключові агенти» – інституційні представники: керівники провідних інституцій культури, освіти, науки, громадянського суспільства у ключових містах інших країн (державні та недержавні агенти) (мінімум 3);
- Представники владних інститутів відповідної країни, що опікуються культурою, освітою, наукою, громадянським суспільством, закордонними справами (міністерства, муніципалітети ключових міст, парламентські комітети тощо) (мінімум 3);
- Представники дипломатичного корпусу: послы інших країн в Україні (чинні та колишні) та послы і культур-аташе України в інших країнах (чинні) (мінімум 3);
- Представники міжнародних організацій, програм та інституцій (принаймні 1);
- Представники українського фахового середовища за кордоном (мінімум 3);
- Представники української діаспори (не є представниками українського фахового середовища за кордоном, але є активними учасниками громадського та/або культурного життя у діаспорі) (мінімум 3).

Тематично дослідження було спрямоване на фахову аудиторію зі сфер музичного мистецтва, візуального мистецтва, кіномистецтва, художньої літератури, академічних досліджень, перформативних/театрального мистецтва, освіти та громадянського суспільства. У цьому розрізі дослідження допомагає визначити, які ЦА є пріоритетними, легко або важко досяжними, з якими меседжами до них слід звертатись, в яких напрямках краще докладати зусиль у царині культурної дипломатії.

Основним методом дослідження були глибинні експертні інтерв'ю (далі - ГІ) з представниками цільової аудиторії, що проводилися угорською або українською мовами. ГІ проводилися за опитувальником, що містив близько 20 питань. Вони стосувалися визначення спонтанних асоціацій респондентів з Україною, їхньої оцінки щодо сприйняття України у ширшому фаховому середовищі та серед населення Угорщини загалом, їхньої зануреності в український культурний контекст та думок щодо найперспективніших напрямів співпраці, досвіду співпраці з українськими колегами, основних джерел

знань, оцінки української культурної дипломатії тощо. Серед іншого, в ході інтерв'ю проводився замір рівня ознайомленості респондентів з 72 українськими культурними феноменами. Таке оцінювання проводилося за принципом ротації: у рамках кожного інтерв'ю респонденту пропонували оцінити своє знайомство з 24 феноменами з 72 (обраними за однією з шести ротаційних схем), що дозволило отримати достатню для якісно-кількісного аналізу кількість оцінок.

Загалом в Угорщині було проведено 21 інтерв'ю, з них 4 з індивідуальними ключовими агентами, 4 з інституційними ключовими агентами, 3 з представниками владних інституцій, 3 з представниками дипломатичного корпусу, 1 з представником міжнародних інституцій, 3 з представниками українського фахового середовища за кордоном, 3 з представниками української діаспори. Відповідно до структури опитувальника, респондентів просили не лише висловлювати власні думки та позиції, а й спробувати сформулювати свою інтерпретацію ставлення ширшої фахової спільноти та угорського суспільства загалом.

Пошук респондентів здійснювався з використанням контактів експертів-співробітників Українського інституту; контактів експертів-співробітників компанії InMind; методом «снігової кулі»: завдяки рекомендаціям та контактам респондентів, залучених у дослідження; а також за допомогою відкритих джерел (платформи, довідники).

Для охоплення якомога ширшого спектру думок і забезпечення збалансованості, під час відбору респондентів особлива увага приділялась **принципу різноманітності**:

- залучалось не більше однієї особи з однієї інституції (одного структурного підрозділу у випадку розгалужених інституцій);
- по можливості залучались експерти з різних регіонів країни;
- опитувались експерти і з досвідом безпосередньої взаємодії з українською стороною, і без такого досвіду;
- залучені експерти виявляли різний ступінь лояльності до України та українських агентів культурної дипломатії.

Інтерпретуючи результати дослідження варто додатково наголосити, що на запрошення дати інтерв'ю переважно відгукувались фахівці, які мають порівняно більше інформації про Україну і більше цікавляться Україною, тож його не можна вважати зрізом думок широких фахових кіл. Рекрутинг угорських експертів, особливо представників влади, ускладнювався також періодичними загостреннями у міждержавних стосунках України та Угорщини.

Насамкінець варто зазначити, що дослідження має пошуковий характер. Зібраний у ньому спектр думок різних груп фахової аудиторії, отримані інсайти та інтерпретації дозволять сформулювати гіпотези для перевірки у майбутніх кількісних дослідженнях УІ на тему сприйняття України та української культурної дипломатії за кордоном.

II. Сприйняття України фаховим середовищем

1. Основні асоціації з Україною

Спонтанні асоціації респондентів з Україною переважно позитивні та відображають приязне особисте ставлення. Боротьба за національну ідентичність, конфлікт з Росією, подолання корупції описуються ними як виклики, які українці цілком здатні здолати, адже виявляють відвагу, прагнення до змін та творчий потенціал. Попри можливі очікування, респонденти рідко спонтанно

посилалися на поточні складнощі у стосунках з Угорщиною. Їхні асоціації зазвичай пов'язані із особистим досвідом, досвідом знайомих, історією регіону.

Асоціації експертів-угорців переважно стосуються (за спаданням інтенсивності згадувань):

Архітектура і міське середовище

Насамперед в уяві опитаних постають куполи церков, образ Києва як столиці і просто красивого міста. Джерелом таких уявлень можуть бути і явища з особистого досвіду, і знайомство з відповідними образами через візуальну складову туристичної чи фестивальної промоції. Інші міста згадуються рідше, але й у цьому випадку йдеться лише про територію Західної України, передовсім її півдня. Це Ужгород, Чернівці, Івано-Франківськ, Берегове, Кам'янець-Подільський, а також Львів. Для представників владних інститутів та дипломатів ці українські міста не тільки є привабливими туристичними локаціями, а й пов'язуються із подіями культурного співробітництва;

Події новітньої історії

Боротьба за незалежність та ствердження власної ідентичності, напружені відносини з Росією, анексія Криму (варто зазначити, що при обговоренні цих питань респонденти прямо чи опосередковано демонстрували підтримку української позиції), визначення Україною зовнішньополітичних пріоритетів у регіоні (між Росією та Європою). Один з експертів припускає, що причиною такої уваги до національного самовизначення України ймовірно є те, що свого часу Угорщина пройшла схожий шлях;

Особливості національного характеру українців:

«приятні», «дружні», «відкриті», «гостинні», «талановиті», «патріоти»;

Потенційні туристичні принади

Різноманітна і здорова українська кухня, у якій відчувається вплив різних культур (одиночні приклади гастрономічних явищ та брендів – «борщ», «карпатська кулінарія» (без уточнень), «горілка», «шоколад «Roshen»); природні ландшафти (здебільшого Західного регіону України: «красива природа», «природні красоти Карпат», «Дністер»); народна музика і танці;

Досягнення українців у мистецтві та спорті

Поодинокі, досить узагальнені згадування (здебільшого без посилання на

конкретних осіб) про сучасний живопис, музику (рок, фолк-рок, поп-музика) та літературу. У спорті окремо виділяють футбол (проведення Україною чемпіонату Європи 2012 року трактується як значне досягнення), теніс, бокс, фігурне катання;

Потенціал розвитку

Зміни в суспільному житті України, які уже відбулись або мають відбутись, потенційно важлива роль країни у регіоні. Експерти згадують радикальні перетворення у суспільно-політичному житті України, які спостерігаються останніми роками, Майдан як революцію, вказують на позитивні зміни у функціонуванні економіки країни, потенціал України досягти рівня розвитку провідних європейських країн;

Сусідських стосунків Угорщини та України, спільних/схожих аспектів у культурі

(такий фокус характерний переважно для представників владних інституцій, дипломатичного корпусу, академічного середовища)

У цьому контексті згадують міста-побратими в обох країнах; угорські історичні пам'ятки на території України; спільні віхи та схожі процеси в історії країн; схожість у національній символіці (наприклад, подібні кольори прапора України та прапорів угорських міст Печ і Дебрецен).

Серед одиничних позитивних коментарів цікавими є згадки про різнопланові особливості України порівняно із країнами регіону (відмінна від російської мова; більший поступ у національному самовизначенні порівняно із Білоруссю; залізнична колія іншої ширини, ніж в Угорщині), а також про мультикультурність і релігійну толерантність в Україні.

Негативні явища згадуються спорадично, але разом утворюють образ певного комплексу проблем політично-економічного характеру: корупція, контрабанда, непрозорість у веденні бізнесу (недотримання домовленостей), непевність щодо безпеки в Україні загалом, бездоріжжя. Однак для спонтанного сприйняття України ці проблеми усе ж не можна вважати визначальними.

Примітно, що респонденти практично не згадують Чорнобиль і прямо не говорять про військові дії на сході України (є тільки одиничне згадування російської агресії).

Суто фахових асоціацій мало – у зв'язку з браком досвіду співпраці з українцями. Однак останні **на рівні спонтанних асоціацій сприймаються як приязні, активні і здатні справляти виразно позитивне враження у професійній взаємодії.** У цьому контексті деякі експерти називали себе «друзями України».

«Я вважаю українців хоробрим народом, а Україну такою країною, де відбуваються грандіозні, перспективні зміни. На мою думку, Україна йде правильним шляхом, однак їй ще багато потрібно працювати для того, щоб опрацювати своє минуле та викоринити корупцію. Про Україну я думаю як про країну, яка бореться за своє коріння та власну ідентичність.»

– Вікторія Попович, кураторка, Ludwig Múzeum – Museum of Contemporary Art, Budapest.

Коментуючи окремі теми, пов'язані з Україною, угорські експерти неодноразово підкреслювали, що вважають себе глибше зануреними в українську тематику чи нюанси взаємодії з Україною, ніж угорське населення загалом, і навіть ніж більшість представників угорської інтелігенції. Виходячи із цього **можна припустити, що загальні уявлення про Україну серед угорського населення є досить поверхневими**. Разом з тим, це може свідчити і про наявність можливості коригувати сприйняття України серед цієї аудиторії за рахунок того, що для неї імідж України наразі не є чітко сформованим.

Для експертів-українців (тут і далі маються на увазі представники українського фахового середовища за кордоном та/або представники української діаспори), очікувано, характерні **більш теплі, емоційні та особисті відгуки**:

- для них Україна – це **насамперед родинні зв'язки, місцевості, з яких вони родом**, або які особливо подобаються (не абстрактна Батьківщина, а конкретні місцевості: «дитинство у Дрогобичі», «Полтавська область, де багато родичів», «Київ, де прожив половину життя»);
- вони також нерідко згадують Київ та київські собори у своїх асоціаціях;
- відзначають **приятність, працьовитість, креативність українців**;
- згадують **елементи національної культури, народних традицій та ремесел**: українські страви (чорний хліб, сало, вареники), вишиванка, свята тощо. Час від часу у цьому контексті згадують і про сучасне трактування описаних вище феноменів (наприклад, використання національних елементів у сучасній моді, бізнес, пов'язаний з торгівлею крафтовими харчовими продуктами тощо);

На відміну від угорських респондентів, опитані українські експерти у спонтанних асоціаціях з Україною прямо не згадували геополітичну проблематику, стосунки із Росією, боротьбу за незалежність. Натомість вони були більше сконцентрованими навколо внутрішнього контексту країни (згадуваних вище понять, що викликають ностальгію та/або гордість Україною, характерних рис українців як народу, а також зрідка – внутрішніх політичних проблем, як-от: неефективна влада, часи суспільно-політичної нестабільності у 2004 та 2013-2014 роках).

Варто зазначити: як для опитаних українських, так і для угорських експертів у сприйнятті України інтерес сфокусовано перш за все на столиці, а також на Західній Україні, Карпатах, Закарпатті.

Інша **спільна риса угорських та українських експертів** – у тому, що, у спонтанних асоціаціях про Україну **вони посилаються на конкретні персоналії з культурного середовища спорадично і це найчастіше сучасні діячі/інституції** (тільки один угорський респондент згадав Т. Шевченка). Приклади:

- **діячі спорту:** команда «Динамо Київ», брати Клички, тенісист А. Медведєв;
- **письменники:** С. Жадан, Ю. Андрухович, І. Карпа (згадувалась у контексті її діяльності по просуванню української культури за кордоном), Л. Дереш;
- **музика:** етно-гурт «ДахаБраха»;
- **театр:** Київський Центр Сучасного Мистецтва «ДАХ»;
- **міжнародний фестиваль сучасного мистецтва ГОГОЛЬFEST.**

Українські фахівці та представники діаспори у контексті сучасної культури згадували також музику (у загальному сенсі), живопис (відомі українські художники, виставки яких відбуваються у Європі – без уточнення персоналій).

У підсумку можна констатувати, що загальне тло спонтанного сприйняття України є цілком сприятливим з точки зору перспектив культурної взаємодії України та Угорщини. Можливий напрямок збагачення образу України – промоція конкретних культурних здобутків, успішних творчих персоналій, з метою зміщення акценту в асоціативному ряді від загально-позитивних оцінок характеру і потенціалу українців до визнання успішності України у різних сферах культури.

2. Загальне ставлення до України

Якщо говорити про населення Угорщини загалом, то, на думку експертів, пересічні угорці про Україну обізнані вкрай мало, тому **ставлення переважної більшості – нейтральне**, свого роду «чистий аркуш», на якому активні агенти впливу можуть намалювати як позитивну, так і негативну картину.

«[Щодо України] я б провів паралель із Хорватією: дві сусідні країни, які ледь помітні на угорському радарі; хоча дуже важливі для Угорщини, але мова про них йде дуже-дуже нечасто; натомість, Австрії та іншим сусіднім країнам приділяють багато уваги.»

— Петер Інкеї, директор, The Budapest Observatory.

Сплески суспільної зацікавленості українською тематикою спостерігаються під час знакових, резонансних подій як негативного, так і позитивного характеру: наприклад, Майдан, воєнні дії на сході України, перемога України на щорічному пісенному конкурсі «Євробачення». Однак досить швидко такий інтерес згасає, і для більшості не трансформується в постійну зацікавленість Україною.

Як зазначають експерти, стикаючись із українцями особисто у фаховій та «побутовій» площині, знайомлячись із українською культурою, угорці зазвичай отримують позитивний досвід. Однак наявна інтенсивність взаємодії є недостатньою, аби створити стійкий і привабливий образ України.

За браком інших точок взаємодії, **основним джерелом формування громадської думки щодо України є ЗМІ. Це несе у собі насамперед ризики**, оскільки ЗМІ, на думку експертів, схильні гіперболізувати наявні проблеми у міждержавних стосунках, акцентувати увагу на утисках угорської меншини в Україні, однобоко зображувати Україну як «країну, де все погано»: корупція, соціально-економічні та політичні проблеми.

«Мовне питання», тобто критика Угорщиною законів України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» та «Про освіту», що зокрема стосуються й етнічних угорців, які проживають на Закарпатті – яскравий приклад медійно розвиненої теми, яку вважають значущою і актуальною для угорського суспільства навіть лояльні до України експерти.

За спостереженнями опитаних експертів, для угорців, які не мали приводу ближче познайомитись/ тісніше взаємодіяти Україною, вона досі лишається колишньою частиною Радянського Союзу, перебуває «у тіні» Росії. Так, наприклад, багато угорців не розуміє, у чому відмінність між українською та російською мовами, чому населення України, яке говорить російською мовою, ідентифікує себе як українців тощо.

Разом з тим експерти вказують і на відмінності у ставленні до України серед різних поколінь угорського населення. Так, молодше покоління угорців загалом більше обізнане про Україну, в тому числі з власного досвіду, більш відкрите до українців, хоча уявлення щодо України, схоже, не є стійкими та продовжують залежати також від того, що наразі транслюють ЗМІ.

«Покоління середнього віку (скажімо, 40-50 років) і старше покоління мислить шаблонно про Україну... Вони мислять, що в Україні дещо холодніше, наприклад. Для них, що Сибір, що Україна – це одне й те саме. Старше покоління до сих пір не до кінця розуміє різницю між українською та російською мовами, для них це однакові речі... Вони не до кінця розуміють зміни, що відбулись на теренах Радянського Союзу. Молодь Угорщини (20-35 років) абсолютно свідомо розділяє Україну та Росію, але їхні теми розмов про Україну, їхнє мислення і ставлення до України та українців значною мірою зумовлюється впливами масмедіа. Коли в Україні був Чемпіонат Європи з футболу, вони вважали, що Україна – це все «хеппі», це добре, вона модна, класна, розумна. Після того медіа почали говорити про війну, вони були абсолютно переконані, що вся Україна в руїнах. Вони не бачили різниці, де Донецьк, де Ужгород, де Одеса, де Чернігів, вони вважали, що повсюди танки»

— представник українського фахового середовища за кордоном.

Якщо підсумувати озвучене експертами прямо чи опосередковано, можна виділити окремі аспекти, які варто враховувати **для розуміння контексту сприйняття України** населенням Угорщини:

- фокус уваги угорців щодо України зосереджується насамперед на прикордонних областях, Закарпатті, місцях компактного проживання угорської меншини, або на Києві як столиці. Решта країни зі своїми локаціями, історією, сучасними подіями є доволі далекою та поки не викликає помітного інтересу;
- (аспект, що певною мірою перегукується з попереднім) угорці виявляють підвищену увагу до життя угорських меншин за кордоном;
- угорці зосереджені на власній культурі; для зростання готовності знайомитись з культурою іншої країни їм важливо спиратись на спільну площину, простежувати паралелі з власною культурою;
- наявний рівень володіння іноземними мовами (зокрема англійською) серед угорців звужує коло можливих джерел інформації для використання (адже перевага надається джерелам, представленим угорською мовою) і підвищує вимоги до просування культурного продукту – усе має бути адаптовано угорською мовою;
- угорці сприймають себе позитивними та креативними – відповідно, очікують та цінують такі риси в представниках інших країн.

Ставлення опитаних угорських експертів до України можна охарактеризувати як **позитивно-нейтральне**, оскільки, за їхніми словами, вони порівняно більше обізнані про Україну з власного досвіду, досвіду свого кола спілкування або є відкритими для нових можливостей у професійній сфері і сприймають Україну як перспективний напрям для появи таких можливостей.

За словами експертів, **загалом угорські фахові середовища практично не залучені в українську тематику, однак окремі респонденти вказують і на певну позитивну динаміку**: за останні кілька років угорські діячі культури поступово дізнаються про окремих українських представників сфери культури (так, зокрема, згадували фільм «Донбас» та режисера Сергія Лозницю, українське сучасне візуальне мистецтво без конкретних уточнень), отримують досвід взаємодії з українською стороною; студенти ВНЗ обирають Україну в якості об'єкта для досліджень.

Думки і ставлення фахового середовища значною мірою корелюють із тим, наскільки загалом відкрита до зовнішніх контактів і впливів спільнота фахівців певної сфери, наскільки відомі і активні представники або вихідці з України у даній сфері, як саме вони проявляють себе.

З огляду на досвід і коментарі опитаних експертів, можна припустити, що український культурний продукт є більш відомим у мистецьких колах, зокрема коли йдеться про візуальне мистецтво, сучасну музику, кіно, літературу (експерти як мінімум висловлюють очікування наявності якісного українського продукту у цих сферах, навіть у разі, коли за своїм фахом до цих сфер не належать). Тоді як у наукових та освітніх колах знання про Україну здебільшого точкові, визначаються виключно особистим досвідом експерта, а не загальними уявленнями/ очікуваннями щодо здобутків України у цих сферах.

Певну специфіку демонструють і представники дипломатичного корпусу. З одного боку, ці експерти, природньо, знають про Україну та українську культуру чи не найбільше, порівняно з представниками інших ЦА. Відповідно, вони можуть змістовно розмірковувати про українські культурні явища, обізнані із персоналіями із сфери культури, захоплюються рівнем розвитку української культури і потенційно можуть просувати її в Угорщині. Щоправда, така зацікавленість здебільшого ґрунтується на особистих інтересах і схильностях (для когось – це український живопис, для когось – музика різних жанрів тощо): у коментарях таких експертів часом з'являються згадки про ті українські культурні явища, які вважаються загальноновизнаними, відомими, знаковими та є перспективними для побудови іміджу України за кордоном (іншими словами: ті, що можуть вважатися «культурним брендом» України). Водночас, незважаючи на особисте прихильне ставлення до України, представники цієї аудиторії виразніше артикулюють і наявні негативні моменти у сприйнятті України в Угорщині (наприклад, згадуване вище «мовне питання»), що пояснюється більш глибоким зануренням цих фахівців у всі аспекти двосторонніх відносин між країнами.

«Без подолання корупції на усіх ступенях нереально вийти з того негативного стану, в якому Україна зараз знаходиться, однак, спілкувавшись з українцями різного статусу, можу сказати впевнено, що народ хоче її подолати, і сподіваюсь, що це їм вдасться.»

– Янош Коллар, радник першого класу, керівник консульського відділу, Посольство Угорщини в Києві (2011-2017).

У цьому відношенні дипломати певною мірою відрізняються від інших фахівців, які усе ж схиляються до того, що назagal Україну в Угорщині сприймають нейтрально, попри хвилі негативу у ЗМІ (такого роду інформація найбільше впливає на тих, хто активно стежить за відносинами з Україною, але частка

такої аудиторії невелика).

Активні представники української діаспори та українського фахового середовища, які є респондентами даного дослідження, очікувано, активно цікавляться ситуацією в Україні. Вони можуть пояснювати українські реалії і транслювати проукраїнські наративи у своєму колі спілкування, але, за їхніми власними спостереженнями, це може мати і зворотній бік, адже на практиці українці часом схильні більше зосереджуватись на проблемах всередині України і значно менше звертають увагу на те, що робить Україну привабливою для закордонної аудиторії.

Українські експерти нерідко згадують про негативне сприйняття українців в Угорщині, сформоване ЗМІ, які, наприклад, у повідомленнях про кримінал чи проблеми акцентують «український слід». Така оцінка не збігається із думкою угорських експертів, які характеризують ставлення широкого загалу до українців як нейтральне. Можлива причина такої розбіжності – більша чутливість представників діаспори до критичних до України наративів у медіа.

Країни, які наразі викликають фаховий інтерес для експертів, та місце України серед цих країн

До когорти країн професійного інтересу належать:

- **сусідні країни**, особливо де проживає достатньо численна угорська діаспора, через легку досяжність і, відповідно, сприятливі умови взаємодії;
- країни, з якими **налагоджена співпраця** у сфері економіки та культури.

Водночас сусідство з конкретною країною не гарантує, що остання обов'язково опиниться у фокусі інтересу – вона має бути активна і у діях, і у комунікації, щоб привертати увагу фахових спільнот в конкретній сфері.

У контексті ділових та культурних зв'язків згадуються насамперед Німеччина, Франція, Бельгія, Австрія, Нідерланди, Румунія, Хорватія; країни, що разом із Угорщиною утворюють Вишеградську групу (Польща, Чехія, Словаччина).

- **країни**, які можна вважати **впливовими в певному розумінні** (з розвинутою стабільною економікою, такі, що задають міжнародні тренди в окремих сферах тощо): насамперед США, також Німеччина, Росія.

Незалежно від особистого ставлення експертів до Росії, її вплив у регіоні з точки зору безпекової ситуації оцінюється як значний. Відповідно, геополітичне становище України характеризується окремими експертами як своєрідна «перехідна зона» між Росією та Європою. Зустрічаються і коментарі, в яких простежується підтримка проєвропейського шляху розвитку України.

«Дуже важливе питання, чи зближується з Європою Україна – ця багатомільйонна спільнота, чи відкрита до цього Європа, і чи допомагаємо ми... більшість угорців вболіває за те, щоб Україна притягувалася не до Москви, щоб віддалялася від радянського минулого і прямувала шляхом європейської інтеграції»

— Петер Інкеї, директор, The Budapest Observatory.

Окремі країни згадувались у зв'язку із певними сферами культури, наприклад:

- Німеччина, Франція – характеризувались як країни з розвинутою сучасною культурою з такими атрибутами як: висока якість культурного продукту, різноманітність проявів, формування культурних трендів;
- США, Велика Британія, Нідерланди, Бельгія – зазначались як країни з розвиненим музичним ринком;
- Австрія, Франція, Італія – згадувались як країни, де зокрема перспективними для розвитку є проекти у сфері візуальних мистецтв;
- (одиночні коментарі) країни Балтії, Польща, Нідерланди – на думку українських фахівців у сфері перформативних мистецтв, у цих країнах наявна потужна театральна школа, і відповідно – можливості для плідного обміну досвідом.

Додатково згадувались країни, які викликають особистий (не дотичний безпосередньо до їхньої сфери діяльності) інтерес експертів, пов'язаний з увагою до конкретної тематики, що актуальна у певній країні (наприклад, питання гендерної рівності), бажанням дізнатись більше про культурні явища і процеси, які розширюють досвід та приваблюють своєю унікальністю, незвичністю. В цьому контексті згадувались: Китай, Латинська Америка, Канада, Греція, Туреччина.

Наявність України в когорті країн, важливих для експертів з професійної точки зору, спостерігається, якщо експерти за родом діяльності уже мали контакти з Україною або принаймні розглядають можливість таких контактів з огляду на сусідство України з Угорщиною. Так, згадували Україну як одну із важливих країн насамперед дипломати, що працювали в Україні, а також представники владних інститутів із прикордонних з Україною областей Угорщини.

Звучали також одиничні коментарі про потенційну важливість України для співробітництва у видавничій справі, у сфері візуальних мистецтв – з боку експертів, які з власного досвіду або завдяки зворотному зв'язку від інших фахівців переконались у наявності цікавої пропозиції українського культурного продукту у цих сферах.

Проте варто зазначити, що загалом **Україна нечасто згадується серед країн, що викликають помітний фаховий інтерес**, адже, на думку експертів, **недостатньо активно заявляє про себе**, особливо з урахуванням того, що у багатьох сферах культури (наприклад, у сфері музики, кінематографу) спостерігається надзвичайно широке представлення мистецьких творів і водночас жорстка конкуренція.

Додаткові фактори, які, на думку експертів, перешкоджають розвитку співпраці з Україною – мовний бар'єр (необхідне знання принаймні англійської мови для організації співпраці), бюрократія/ організаційні складнощі. Дається взнаки і неоднозначне сприйняття внутрішньої ситуації в Україні. Так, звучали поодинокі застереження щодо факторів нестабільності політичної та економічної ситуації в Україні (анексія Криму, воєнні дії на сході України, періодичні загрози транспортуванню газу, коливання рівня інфляції тощо).

При цьому експерти вважають, що **Україна має великий потенціал** і здатна стати потужним регіональним гравцем. Наприклад, на думку одного з респондентів, Україна могла б посісти у Східній та Центральній Європі не менш важливе місце, ніж Польща у Балтійському регіоні.

Отже, можна стверджувати, що серед експертів немає упередження щодо України, але є **очікування, що насамперед українська сторона буде виявляти ініціативу щодо співпраці**.

Коментарі про потенційно цікаві теми і напрямки у культурній співпраці, пов'язані із Україною, не були розлогими, оскільки навіть ті експерти, що мають досвід фахових контактів з українською стороною, зауважують, що їхні випадки – здебільшого виняток із правила, адже **загалом у фахових спільнотах поки немає приводу активно обговорювати Україну**.

«Українська гастрономія, її смак унікальні і регіонально близькі. Крім того, ми мало знаємо про сучасну українську культуру, зокрема літературу. Я знаю лише одного українського письменника [Андрія Куркова], книги якого я читав»

— представник фахового середовища Угорщини.

Також, коментуючи комунікацію щодо ситуації в Україні, відносин з Україною, експерти зазначають, що угорські ЗМІ здебільшого роблять фокус на політичних темах – натомість події у сфері культури, культурні досягнення України лишаються маловідомими, на думку фахівців – безпідставно. Отже, наразі в Угорщині **загальнодоступна інформація про Україну зосереджена поза полем культури**. З цього можна зробити висновок, що для донесення до угорської аудиторії (як населення загалом, так і фахового середовища зокрема) повідомлень про культурне життя в Україні українська сторона має докласти відчутних додаткових зусиль.

Відповідаючи на запитання по те, які **теми, напрямки і явища культури, пов'язані з Україною, мають потенціал з точки зору присутності у фаховому та публічному дискурсі в Угорщині, можуть стати вихідною точкою** для відкриття української культури для угорців, опитані експерти зазначали таке (за спаданням інтенсивності згадувань):

- **література, кіно:** наразі конкретної інформації щодо досягнень України у цих сферах досить мало, але експерти припускають наявність якісного та цікавого культурного продукту;
- **українська кухня:** смачна і регіонально близька до угорської, але, на думку експертів, поки недостатньо відома та популярна серед угорського населення;
- **туризм:** на думку експертів, Україна має великий потенціал як туристичний напрямок завдяки різноманіттю архітектурних об'єктів і природних ландшафтів, наявності історичних пам'яток, пропозицій для активного туризму (наприклад, гірськолижні курорти, що вже набувають популярності серед угорців). Також експерти зазначали, що зацікавитись Україною багатьох спонукав вихід серіалу «Чорнобиль» виробництва американського телеканалу HBO: виникало бажання відвідати місто Прип'ять або Україна загалом потрапила у фокус уваги. Проте усі згадані туристичні напрямки та їхні переваги мають отримати більш широке цілеспрямоване висвітлення в Угорщині, оскільки наразі угорський туристичний бізнес практично не пропонує тури в Україну. Крім того, в цьому напрямку може мати сенс і робота з певними застереженнями/ бар'єрами щодо туристичних поїздок в Україну. Так, один з експертів зауважив, що одним з таких бар'єрів може бути багатогодинне очікування при перетині українсько-угорського кордону;

«Може бути цікавою і промоція активного, екстремального туризму в Україні – тому, що... шукають місця, які не дуже далеко, але досить екзотичні та захопливі... часто люди і не думають про сусідні країни»

— представник владних інститутів.

- **спільне в історії України та Угорщини:** наприклад, дослідження угорської історичної спадщини, що знаходиться на території сучасної України, подальше глибше дослідження періоду Австро-Угорщини; виявлення та дослідження точок перетину в історії культури (як приклад наводився той факт, що видатні культурні діячі – угорець Шандор Петефі і українець Тарас Шевченко – були сучасниками); пошук паралелей в історичних процесах, що, на думку експертів, могло б зацікавити не тільки фахівців, а й пересічних угорців;

«Для нас дуже очевидна тема стародавньої історії Угорщини, ключі до якої тримає в руках Україна, оскільки шлях угорців до нинішньої Батьківщини проходив територією сучасної України... І зараз в районі міста Дніпро ведуться наукові роботи, це важлива можливість для співпраці»

— Петер Інкеї, директор, The Budapest Observatory.

- **спорт:** оскільки угорці цікавляться спортом, знають популярних українських спортсменів (наприклад, боксерів братів Кличків), донесення повідомлень про досягнення українського спорту могло б стати додатковим засобом актуалізації української теми для угорців;
- **музика,** насамперед популярна естрадна музика, рок-музика. У тому числі згадувалась потенційна можливість ротації української музики на угорському радіо;
- **фестивалі,** які проводяться в Україні: могли б за умови активної промоції в Угорщині стати туристичною принадою для угорського населення, оскільки це яскраві, цікаві для публіки події, для відвідування яких не є критичним мовний бар'єр (необов'язково знати українську мову). Крім того, фес-

тивалі є майданчиком для обміну культурною продукцією між фахівцями;

- **живопис:** експерти відзначають високий рівень сучасних українських художників; крім того, здобутки України в цій сфері культури та її представники здебільшого є маловідомими для широкого загалу Угорщини. Тому, на переконання експертів, твори українського живопису є перспективними для представлення угорській аудиторії;
- **український фольклор:** експерти зазначали, що виступи українських фольклорних колективів зазвичай викликають інтерес в Угорщині, проте з точки зору розвитку цього напрямку варто звертати увагу не тільки на відомі колективи, які традиційно репрезентують Україну (такі, як Національний заслужений академічний ансамбль танцю України імені Павла Вірського), а й інших ансамблі, які працюють у царині народної творчості і здатні привернути увагу публіки новизною та унікальністю;
- **мультикультурність, релігійна толерантність,** притаманна Україні. В цьому контексті, на думку одного з експертів, для України відкриваються додаткові можливості: оскільки столиця Угорщини Будапешт є одним зі світових центрів єврейства, для численної єврейської спільноти Угорщини єврейські пам'ятки, що знаходяться на території сучасної України, є великою цінністю (зокрема, й сучасні, такі, як центр «Менора» у місті Дніпро). Тому в цій сфері також можуть розвиватись різноманітні напрямки до співпраці – туризм, взаємодія єврейських організацій двох країн тощо.
- **театр:** згадувався тільки фахівцями відповідної сфери. Загалом зазначалось, що потрібна активніша пропозиція з боку України.

Особливості погляду українських експертів

- Експерти зазначають, що будь-яка сфера української культури може бути цікавою угорській аудиторії за умови активного її просування у форматах, що здатні залучити широку аудиторію. Аргументуючи цю тезу, один з експертів згадав діяльність Ірени Карпи у Франції та ініційовані нею заходи з метою представлення французькій аудиторії української культури (прим. автора: вочевидь йдеться про діяльність Ірени Карпи на посаді першого секретаря Посольства України у Франції з питань культури): виставка творів сучасних українських художників, показ колекцій українських модельєрів. Такі заходи, за словами експерта, викликали значний інтерес, і відповідно, спонукали зацікавитись творчістю українських митців;
- вважають, що варто урівноважувати негативні наративи, що з'являються в медіа, поширенням інформації про досягнення України у сфері культури;

- пропонують просувати українську культуру зокрема через акцентування її зв'язків із угорською, пошук спільних тенденцій, співпрацю між митцями обох країн, творчість митців українського походження, які проживають за кордоном; шляхом адаптації українського культурного продукту до запитів угорської аудиторії. В цьому контексті один з респондентів згадав українського музиканта і композитора Романа Меденці, який отримав фахову освіту в Україні, а згодом – в Угорщині, наразі є викладачем в музичній академії в Будапешті, і створив експериментальний музичний твір на вірші Т. Шевченка, який був представлений на міжнародному рівні.

Загалом, за словами експертів, саме в процесі професійної співпраці між країнами приходить і розуміння того, скільки спільного є в українців та угорців, які схожі проблеми їм доводиться вирішувати і які взаємно вигідні можливості відкриваються у спільних проєктах.

III.

Сприйняття української культури та її місця у світовому контексті

1. Сучасна культура України та культурна спадщина України — обізнаність, зацікавленість, загальна характеристика.

На фоні низької загальної обізнаності про Україну очікувано **низькою є і обізнаність про її сучасну культуру**. За словами експертів, це стосується не тільки широкого загалу угорського населення, а й зокрема фахових середовищ.

На думку експертів, є декілька винятків, коли можна говорити про відносно сформоване уявлення про сучасну українську культуру та її позитивну характеристику серед угорської аудиторії:

- **у сфері музики:** завдяки стабільно успішному представленню України на щорічному пісенному конкурсі «Євробачення», гастролям фольклорних колективів, на виступи яких є попит;
- **у сфері спорту:** Україна асоціюється з успіхами в спорті, національна приналежність спортсменів, серед іншого, дозволяє диференціюватись від Росії.

Обізнаність експертів щодо українських культурних явищ і персоналій є фрагментарною та значною мірою базується на припущеннях: в Україні мають

бути цікаві культурні явища, художні твори, митці високого рівня (письменники, музиканти, художники тощо), але багатьом з експертів складно спонтанно згадати конкретні приклади та персоналії.

З угорців тільки ті експерти, які мали досвід взаємодії з Україною завдяки роду діяльності, спільним проектам, особистим уподобанням (колекціонування тощо), могли змістовно передати свої враження від української культури. Тобто **наразі про українську культуру обізнані лише ті, хто самостійно та цілеспрямовано шукає точки перетину з нею.**

На прохання розповісти про відомі прояви української культури загалом (події, постаті, явища), опитані експерти насамперед згадували таке (за спаданням інтенсивності згадок):

Музика

Передовсім мейнстрім – стилі поп та рок: згадувані вище виступи на щорічному пісенному конкурсі Євробачення, музичні гурти «Океан Ельзи» (фронтмен С. Вакарчук), «Воплі Відоплясова» тощо;

Фольклор

В цьому контексті згадувались українські народні пісні (завдяки масштабному проекту «Поліфонія» з дослідження українського автентичного співу, який ініціював угорець Міклош Бот), також музичні і танцювальні колективи (наприклад, дитячий хор «Щедрик», Національний заслужений академічний ансамбль танцю України імені Павла Вірського, Національний заслужений академічний український народний хор України імені Григорія Верьовки, центр хореографічної майстерності «Веселад»);

Гастрономічна культура

У контексті поточної репрезентації української кухні в Угорщині експерти згадували відкритий кілька років тому у Будапешті ресторан української кухні «Український двір»/ “Ukrain Udvar”, висловлюючи побажання, щоб таких закладів було більше;

Література

З письменників називали А. Куркова; українські експерти також згадували Ю. Андруховича, С. Жадана, Л. Костенко. У цій сфері бар'єром промоції українського контенту, на думку експертів, є необхідність перекладу. Хоча ситуація

з перекладами української сучасної літератури характеризується як така, що поліпшується, цей напрям роботи все ще потребує розвитку;

Візуальне мистецтво

Як зазначалось в попередньому розділі, сучасний український живопис зазвичай згадується досить узагальнено: як цікавий, але маловідомий угорцям. Тільки експерти, які мають сфокусований інтерес у цій сфері, змогли назвати персоналії: Владислав Шерешевський, Андрій Чебикін, Анатолій Криволап, Володимир Одрехівський, Стефан-Арпад Мадяр;

Театр

Неодноразово респондентами згадувався генеральний директор Національного Театру Угорщини Аттіла Віднянський, який асоціюється з Україною, адже народився, вчився та раніше працював саме в Україні. З персоналій українських фахівців, які працюють у сфері перформативних мистецтв, згадувався Владислав Троїцький;

Фестивалі, мистецькі форуми

Міжнародний мультидисциплінарний фестиваль сучасного мистецтва ГО-ГОЛЬFEST, міжнародний фестиваль етнічної музики «Країна мрій», проекти у Національному культурно-мистецькому та музейному комплексі Мистецький арсенал, міжнародний форум сучасного мистецтва, знання і політики «Київська бієнале»;

Спорт

Футбол (Андрій Шевченко), команда «Шахтар»;

Кіно

Зокрема, режисер Сергій Лозниця.

Навіть згадуючи конкретні культурні явища і персоналії, експерти **обережно висловлювались про місце української культури у загальносвітовому контексті**, обмежуючись зауваженнями про те, що попри окремі яскраві прояви і наявний потенціал, вагомої позиції на міжнародній культурній арені Україна поки не здобула.

Особливості позиції експертів-українців:

- активно згадували письменників і поетів, зокрема класиків (Леся Українка,

Т. Шевченко, І. Франко, М. Гоголь, Г. Сковорода, І. Котляревський, Б. Олійник, І. Драч, М. Бажан). Водночас варто зазначити, що угорські експерти з класиків української літератури спонтанно згадували тільки Т. Шевченка;

- наводили додаткові приклади персоналій та явищ української культури, які, на їхню думку, потенційно могли би зацікавити угорців самобутньою творчістю, оригінальністю: співачка Квітка Цісик, гурт «ОНУКА», кулінарний експерт Євген Клопотенко, бренди/модельєри українського одягу тощо;
- розмірковуючи про формати і зміст культурної промоції України, респонденти акцентували на важливості демонструвати креативність і позитив. Угорська публіка з прихильністю ставиться до оригінальних підходів у будь-яких сферах, тому творчість, що виходить за рамки стереотипів, що здатна справити сильні враження, буде сприйнята прихильно. Коментуючи можливе змістовне наповнення культурної промоції України, експерти зауважували важливість делікатно працювати з темами історичних травм і поточних проблем України, акцентуючи увагу на здобутках та досвіді, які Україна може запропонувати;
- зазначали, що у репрезентації української культури необхідно виходити за рамки надбань фольклору та народних декоративно-прикладних мистецтв, показувати світу сучасну українську культуру.

Відповідаючи на питання щодо **попиту на сучасну українську культуру в Угорщині**, більшість опитаних експертів зауважували: **не може бути попиту на те, що є невідомим**. Нерідко в цьому контексті також звучали коментарі, що українська сторона (часом йшлося про дипломатичні представництва, часом – узагальнено про державні інституції та профільні міністерства) не сприймається як достатньо активна у представленні української культури в Угорщині.

Водночас більш лояльні до України експерти зауважували і позитивні аспекти цієї ситуації, висуваючи припущення: через те, що наразі українська культура здебільшого є недостатньо відомою в Угорщині, в угорської аудиторії можуть формуватися щодо неї певні позитивні очікування: відчуття інтриги, очікування нових відмінних підходів і потенційних можливостей для плідної співпраці. Отже, у майбутньому при розробці підходів та стратегії щодо представлення українського культурного продукту в Угорщині цю специфіку варто враховувати.

Розмірковуючи про потенційний попит на українську культуру, фахівці практично з усіх представлених у дослідженні сфер висловлювали переконання, що у їхній царині Україна, безперечно, має що запропонувати.

«Якби за кордоном знали про українську культуру попит на неї був би, але на невідоме попиту немає.»

— Янош Коллар, радник першого класу, керівник консульського відділу, Посольство Угорщини в Києві (2011-2017).

«Україна в усіх своїх сферах маловідома для нас, і є водночас надзвичайно цікавою, захоплюючою країною»

— Вікторія Попович, кураторка, Ludwig Múzeum – Museum of Contemporary Art, Budapest.

Експерти зауважували **відкритість угорської публіки до будь-яких мистецтв, і акцентували на тому, що визначальним є не стільки національна приналежність культурного продукту, скільки його якість.**

Отже, підсумовуючи думки експертів, можна виділити аспекти, на які варто звернути увагу українським агентам у сфері культури та культурної дипломатії:

- збільшення активності щодо представлення українського культурного продукту в Угорщині;
- вихід за межі взаємодії виключно з українською діаспорою та залучення ширшої цільової аудиторії – безпосередньо угорської аудиторії. Насамперед варто звернути увагу на сферу музики, кінематографу, театру, живопису, де емоційне залучення аудиторії є найбільш вираженим. Проте, на думку фахівців, навіть у академічних дисциплінах, як-от у історії, можна знайти цікаві для широкого загалу теми, котрі можуть розкриватись на рівні масової культури;
- зосереджувати зусилля саме на сучасній українській культурі та вписувати її у світовий контекст; крім того, українська культура була б краще доступною за умови участі у програмах ЄС, в рамках яких легко пересуватися між країнами, транспортувати предмети мистецтва через кордони;
- експерти зазначали, що угорська аудиторія не завжди вирізняє українську культуру з російського чи радянського спадку. Отже, на таке відокремлення, унезалежнення, підкреслення самотності варто також звернути увагу;

2. Результати оцінки запропонованих культурних феноменів

З метою оцінки загального ступеня залученості експертів в український культурний контекст, респондентам були запропоновані для обговорення 72 феномени української культури, перелік яких включав визначні події в суспільно-політичному житті України, культурні явища різного порядку та персоналії – видатних культурних та політичних діячів. Під час інтерв'ю кожний експерт оцінював 24 феномени з 72, а саме визначав, наскільки добре знайомий даний феномен, а також, з якою країною феномен асоціюється передусім. Таким чином передбачався аналіз рівня обізнаності із культурними феноменами, а також чи сприймаються феномени як суто українські або ж їхня приналежність до української культурної сфери є неоднозначною з точки зору опитаної аудиторії.

Як виявилось під час обговорення, **переважна більшість запропонованих культурних феноменів мало відома опитаним експертам**. Експерти-українці загалом більше обізнані про феномени, однак не можна сказати, що усі феномени їм знайомі набагато краще, ніж угорським експертам.

Слід зазначити, що угорські **експерти з подивом відкривали для себе, скільки іще їм невідомо про Україну**, і для фахівців це було неприємне відчуття, особливо для тих експертів, які зазначали, що ставляться до українців із симпатією. Один з респондентів навіть попросив поділитись переліком феноменів, щоб пошукати інформацію про них.

Якщо говорити про тенденції, які виявлено у сприйнятті запропонованих культурних феноменів, то за рівнем знання та атрибуцією можна виділити основні їх групи, подані у таблиці нижче (результати оцінки та атрибуції певним країнам усіх 72 феноменів наведені у Додатку 1):

ВІДОМІ, АСОЦІЮЮТЬСЯ ПЕРЕВАЖНО З УКРАЇНОЮ

Козаки

Українське декоративно-ужиткове мистецтво

Олександр Довженко

Чорнобильська катастрофа

Скіфи

Кобзарська традиція

Голодомор

Кіра Муратова

Борщ

Майдан

Бабин Яр

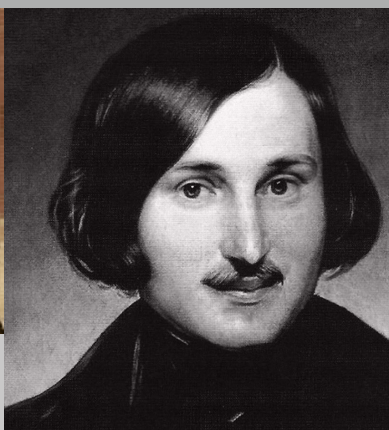

Софіївський собор у Києві

ВІДОМІ, АСОЦІЮЮТЬСЯ З ІНШИМИ КРАЇНАМИ

Казимир Малевич

Микола Гоголь

Сергій Параджанов

«Тіні забутих предків» С. Параджанова

**НАЙБЛИЖЧА ЗОНА РОЗВИТКУ:
ВІДНОСНО ВИСОКИЙ РІВЕНЬ
ЗНАННЯ**

Оксана Забужко

Лесь Курбас та Театр «Березиль»

Анна Київська

Сергій Корольов

Кримська війна (1853-56)

Іван Мазепа

НАЙБЛИЖЧА ЗОНА РОЗВИТКУ:
ВІДНОСНО ВИСОКИЙ РІВЕНЬ
ЗНАННЯ

Володимир Вернадський

Херсонес

Київська Русь

Олег Сенцов

Щедрик

Бахчисарайський палац

Леся Українка

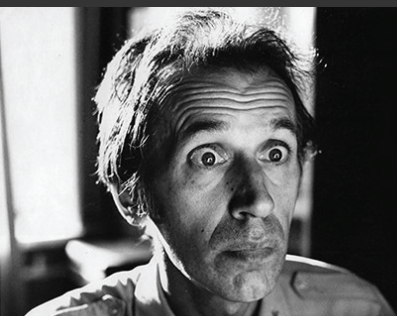
МАЛОВІДОМІ: ВИМАГАЮТЬ
ЗНАЧНОГО РЕСУРСУ ДЛЯ
ПРОСУВАННЯ

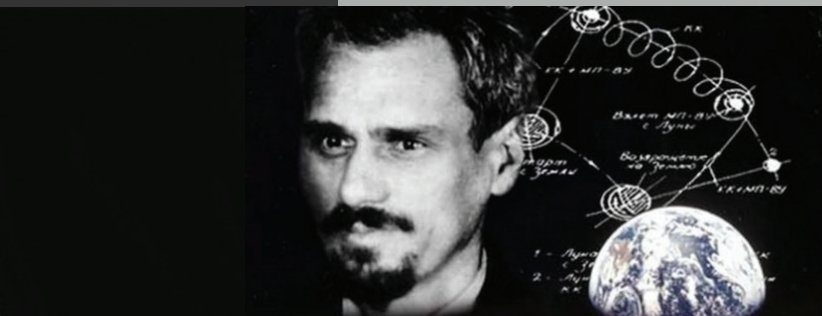
Хайтарма

Яків Гніздовський

Валентин Сильвестров

Юрій Кондратюк

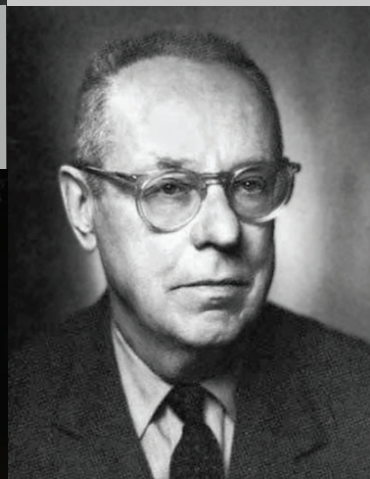
ВУФКУ (Всеукраїнське фотокіноуправління)

Соня Делоне

Василь Єрмилов

Георгій (Юрій)
Шевельов

За визнанням угорських експертів, щодо більшості знайомих їм культурних феноменів вони **мають досить мало інформації**: чули назву, обізнані поверхнево, стикались побіжно. Приклади таких коментарів:

- Іван Мазепа – український козацький гетьман;
- Володимир Вернадський – відомо тільки, що існує інститут його імені;
- Володимир Горовиць – музикант;
- Серж Лифар – хореограф;
- Микола Гоголь – письменник, з творами якого знайомляться згідно з шкільною програмою.

Як приклади коментарів про певною мірою знайомі феномени можна навести наступні:

- Йозеф Рот – твори письменника є знайомими, сам автор асоціюється з однією з німецькомовних країн, а не з Україною;
- «Щедрик» – характеризується як «красива пісня», а також відомим є однойменний український дитячий хор, який успішно виступає за кордоном;
- Козаки – «армія»; також поняття асоціюється із сучасним танцювальним гуртом, однак конкретну назву не згадують (ймовірно, йдеться про гурт «Kazaky»).

На рівні тенденції можна зазначити відносно глибшу обізнаність щодо таких культурних феноменів:

Історичних, суспільно-політичних подій та явищ, які були/є присутні у медіа, у суспільному дискурсі:

Майдан, Чорнобильська катастрофа, Голодомор, Бабин Яр. Чим сучасніша подія, тим більше про неї знань і особистих рефлексій.

Дані феномени коментувались таким чином:

- **Майдан** – подія, яка довго була присутня у комунікаційному полі, здебільшого у позитивному ключі. Характеризується як революція, протест українців проти утисків, боротьба України за незалежність;
- **Чорнобильська катастрофа** – подія, що суттєво актуалізувалась завдяки виходу серіалу «Чорнобиль» виробництва телеканалу HBO (США). Однак експерти зазначають, що знали про Чорнобильську аварію давно, і джерелом інформації про цю подію була у тому числі робота угорських журналістів. Так, згадувався документальний фільм на цю тему авторства

Твртко Вуйича (Tvrtko Vujity). Крім того, один з експертів, який в минулому працював у сфері журналістики, зазначив, що в той час також працював з тематикою Чорнобильської аварії;

- **Голодомор** – описується як період, коли було штучно організовано голод на території України за ініціативою Йосифа Сталіна. Один з експертів зазначив, що у місті, де він проживає (Ньїредьгаза), була проведена виставка на тему Голодомору, яка привернула багато уваги;
- **Бабин Яр** – характеризується місце, де відбувалось масове знищення людей єврейської національності (українське населення не згадувалось в контексті цієї трагедії).

Феноменів зі сфери кінематографії

Режисери Кіра Муратова, Сергій Параджанов, Олександр Довженко, їх творчий доробок. Так, висловлювалась висока оцінка творчості К. Муратової (експерт, знайомий з кінофільмами її авторства, описував її як видатну режисерку). Кінострічка «Земля» О. Довженка згадувалась як радянський авангардний фільм. Також один з експертів зазначив, що свого часу йому цікаво було докладніше ознайомитись із відомостями про творчу спадщину С. Параджанова, зібраними у приватній колекції аматора творчості режисера;

Феноменів, безпосередньо пов'язаних із фахом експерта або особистими захопленнями.

- культурно-мистецьке явище бойчукізм для представника сектору візуального мистецтва;
- Харківська школа фотографії, про яку один з експертів чув від свого батька, фотографа-аматора;
- згадка про скіфську пектораль, український авангардний живопис, київські храми у стилі українського бароко – для дипломатів, які активно цікавляться українським мистецтвом.

Варто зазначити, що більш ґрунтовне знайомство з українськими культурними феноменами інколи згадувалось у російському контексті. Так, описане вище знайомство зі спадщиною С. Параджанова відбувалось у Москві; згадувались твори українського авангарду, виставлені у московській Третьяковській галереї.

Протилежний приклад, коли український культурний феномен просувається силами української сторони, це, приміром, згадані представником дипломатичного корпусу активності у Національному Центрі театрального мистецтва

ім. Леся Курбаса, завдяки яким поширюються знання про режисера, який модернізував український театр.

Коментуючи запропонований перелік феноменів, експерти висловлювали такі **рекомендації щодо промоції феноменів/ явищ української культури:**

- **найчастіше: варто робити наголос на сучасній культурі**, більше повідомляти про актуальні персоналії та події;
- слід **підкреслювати здобутки незалежної України**, а не спільний із Росією/Радянським Союзом спадок;
- **варто звертати увагу на феномени, що мають позитивну конотацію**, не зосереджуючись виключно на історичних травмах та складнощах.

Беручи до уваги коментарі експертів, можна зробити висновок, що прикладом феномену, який відповідає перерахованим вище рекомендаціям, є **Майдан: ця подія сучасної історії викликала за кордоном великий інтерес**, є втіленням прагнення українців до свободи, їх відваги у відстоюванні своїх цінностей. Якщо узагальнити, це чи не єдиний феномен, який водночас добре відомий експертам, є питомо українським явищем, що одразу вирізняє країну на пострадянському просторі, і несе загалом позитивний емоційний заряд (перемога у драматичній боротьбі). Один з експертів навіть прямо рекомендував комунікувати Майдан як свого роду «бренд» України.

Феномени поза новітньою історією можуть бути цікавими і корисними з точки зору культурної дипломатії, якщо вони **стосуються історичних зв'язків України і Угорщини** (наприклад, Г. Сковорода перебував в Угорщині кілька років, але навряд чи про це відомо широкому загалу).

Одна з респонденток, яка є викладачкою у вищому навчальному закладі, поділилась вдалим кейсом **комунікації культурних досягнень** України. В рамках одного з навчальних курсів вона підготувала для студентів презентацію на тему «Цікаві факти про Україну». У цій презентації у доступній формі було викладено різноманітні факти, які демонструють досягнення і самобутність України: йшлося про демократичні традиції (вибори гетьманів), про історичні пам'ятки (старовинні храми), про свого роду світові рекорди – найглибшу у світі станцію метро, що є у м. Києві, найдовший музичний інструмент (трембіта), найпотужніший транспортний літак «Мрія», створений київським конструкторським бюро імені О. Антонова, тощо. Експертка зазначала, що ці факти були справжнім відкриттям для студентів, викликали у них захоплення і повагу до України.

Усі культурні феномени, потенційно привабливі з точки зору розвитку туристичної сфери, також є перспективними для просування української культури, наприклад:

Українські собори

Слід зазначити, що золоті бані церков Києва – потужний, вражаючий образ, який у багатьох експертів виникає спонтанно при згадці про Україну, є у певному сенсі візитною карткою України;

«Софійський собор: я б не зміг сказати, як називається собор, але можу уявити перед собою»

— представник владних інститутів.

Борщ

Як з'ясувалось, окрім України, борщ як явище гастрономічної культури атрибується також Росії. Однак деякі експерти називали борщ вдалим вибором для репрезентації української національної кухні, і врешті стравою, яка приваблює просто тому, що дуже смачна, незалежно від ступеня зацікавленості Україною;

Українське декоративно-ужиткове мистецтво

(з проявів якого найбільш відомою є вишиванка)

з огляду на коментарі експертів, інші феномени декоративно-ужиткового мистецтва популяризовані помітно менше. Можна зробити висновок, що вишиванка, як один із найвідоміших і найпривабливіших українських культурних феноменів, може виступати символом українського декоративно-ужиткового мистецтва загалом і стимулювати інтерес іноземців до інших його проявів. Так, один з угорських респондентів зазначив, що дотепер не знав про такі феномени, як петриківський розпис чи косівська кераміка, але, з огляду на те, що він знає про вишиванку, припустив, що розпис і кераміка також ймовірно є цікавими з візуальної точки зору, і висловив бажання дізнатись про них більше;

Чорнобильська катастрофа, Чорнобиль

Феномен, який знову привернув до себе увагу завдяки виходу згаданого вище серіалу, що є приводом залучати іноземців до візитів до України, зокрема щоб донести власний наратив про цю трагічну подію.

Також зазначається популярність кіномистецтва в Угорщині, зацікавленість подіями і досягненнями у цій сфері. Базуючись на думках і спостереженнях експертів стосовно ставлення угорців до кінематографу, можна зробити висновок, що персоналії і витвори із сфери кінематографу можуть бути перспек-

тивними для репрезентації сучасної української культури.

Експерти рекомендували розширити перелік культурних феноменів, які могли б репрезентувати Україну, за рахунок:

- **насамперед – персоналій сучасників:** авторів (Л. Костенко, С. Жадан, Ю. Андрухович), спортсменів (наприклад, С. Ребров, що тренує угорський футбольний клуб), художників, науковців, музикантів та виконавців. Так, один з експертів зазначив, що, часто відвідуючи театри та оперу, знає лише російських солістів;
- **всесвітньовідомих митців** на кшталт С. Крушельницької, К. Білокур;
- **туристичних пам'яток**, як у Києві (в цьому контексті згадувалась Києво-Печерська Лавра), так і за його межами – у Карпатах/Закарпатті (природа, автентична дерев'яна архітектура), в Одесі тощо;
- **гастро-феноменів:** вареники, карпатська кулінарія (респонденти не наводили прикладів конкретних страв, але висловлювали загальний інтерес до регіональної кухні України, територіально близької до Угорщини) тощо.

У підсумку можна зазначити, що для ознайомлення угорського населення і угорського фахового середовища із надбаннями української культури необхідно докласти значних зусиль. І ці зусилля будуть більш результативними, якщо культурні феномени, обрані для репрезентації України, будуть дотичними до тем, подій, культурних явищ, які є цікавими або значущими для іноземної аудиторії в теперішній час, зможуть органічно влитись до актуального для угорців контексту.

IV. Особливості співпраці з українською стороною у сфері культури

1. Наявний досвід співпраці та його характеристика

У цілому ряду опитаних експертів була можливість поділитись враженнями про співпрацю з українськими фахівцями, про спільну участь українців та угорців у культурних проєктах, в тому числі на власному досвіді, про події, які дозволили познайомитись із українською культурою у різних її проявах. Певні заходи та активності згадувались **практично щодо усіх досліджуваних секторів культури**, однак наведені нижче приклади є не рейтингом заходів за частотою/інтенсивністю, а спектром можливостей, які уже реалізувались і можуть вказувати напрямки для майбутньої співпраці:

Типовими форматами культурної взаємодії, які неодноразово згадувались експертами, можна вважати наступні:

Концерти, гастролі українських митців та творчих колективів, театрів.

У цьому контексті наводились приклади досить широкого спектру з точки зору жанрів та статусу культурних діячів та інституцій, які брали участь у відповідних заходах.

Заходи, що відбувались в Угорщині:

- гастролі Національного академічного театру опери та балету України ім. Т. Г. Шевченка, зорганізовані посольством України в Угорщині;
- виступи українських ансамблів народного танцю та співу, етно-гуртів, як у рамках гастролей країною, так і локально, за сприяння місцевої влади Угорщини (наприклад, на святкуваннях дня міста Ньїредьгаза, міська рада якого активно підтримує культурні зв'язки з українською стороною, оскільки місто розташоване недалеко від кордону з Україною). У цьому контексті згадувались колективи різного статусу і спрямування: Національний заслужений академічний український народний хор України імені Григорія Верьовки, Національний заслужений академічний ансамбль танцю України імені Павла Вірського, капела бандуристів України імені Г. І. Майбороди, гурт «Шпилясті кобзарі», Хор хлопчиків та юнаків Мукачівської хорової школи тощо.
- концерти популярних виконавців. Так, експерти-українці зазначали, що протягом кількох останніх років в Угорщині неодноразово відбувались успішні концерти гурту «ОНУКА», А. Рудницької, К. Бужинської.

Заходи, що відбувались в Україні:

- виступ експерта-українського актора, що проживає в Угорщині, з виставою у Національному Центрі театрального мистецтва ім. Леся Курбаса у Києві. Ініціативу до такої співпраці виявив експерт, який особисто знає директора центру. Переїзд та організація вистави відбулись на запрошення Посольства Угорщини в Україні, за фінансування посольства і частково – Центру ім. Леся Курбаса. Експерт оцінює цей досвід як вдалий, але зазначає, що для більш масштабних проєктів у майбутньому необхідна інституційна підтримка, вищий рівень організації.

Виставки витворів українського мистецтва, переважно сучасного

Приклади:

- виставка українських творів у музеї сучасного мистецтва Ludwig Múzeum у Будапешті, за ініціативою угорської сторони, за спільного фінансування музею і українського фонду Zenko Foundation. Ця співпраця оцінена як вдала і перспективна: виставка мала успіх, музей поповнив свою колекцію кількома витворами українського мистецтва;
- виставки у м. Будапешт та м. Ньїредьгаза творів українського живопису та скульптури із приватної колекції експерта – представника дипломатичного корпусу (за сприяння Посла України в Угорщині, консула України в м.

Ньїредьгаза, але за організації та фінансування власника колекції). Експерт-ініціатор виставок зазначив сталий успіх виставок протягом усього періоду експозиції, зауваживши, що для угорців високий рівень українських митців став у певному сенсі відкриттям, а отже у майбутньому виставки українських витворів візуальних мистецтв також мають привертати увагу угорської публіки;

- пленери українських художників із подальшими виставками створених картин, за підтримки Посольства України в Угорщині;
- виставка картин українських художників, що проживають в Угорщині, за ініціативою одного з українських культурних центрів в Угорщині: в Україні (м. Львів), і також в Угорщині.

Заходи по обміну фахівцями, партнерство культурних інституцій

(взаємні відвідини українців Угорщини та угорців – України, партнерство культурних інституцій, за офіційними програмами або неофіційно, в рамках періодичної співпраці, взаємних консультацій)

Приклади:

- перформативні мистецтва – обмін виступами між конкретними театрами, коли угорська публіка отримує можливість відвідати вистави українського театру, а українська публіка – відповідно вистави угорського театру. Наприклад, представники дипломатичного корпусу неодноразово згадували про співпрацю Київського національного академічного театру оперети і Будапештського театру оперети. Крім того згадувалось, що за сприяння Посольства України в Угорщині, а також за підтримки спонсорів були встановлені прямі контакти між Київським академічним Молодим театром та Національним театром міста Дьйор;
- освіта, академічна сфера (університети, дослідницькі установи):
  - навчання українських студентів в Угорщині та викладацька робота угорців в Україні (база – Національний університет державної служби в м. Будапешт);
  - ознайомчі поїздки угорських студентів в Україну за ініціативою української діаспори та фінансовою підтримкою угорської сторони – у рамках постійного партнерства Національного академічного університету ім. Драгоманова та Сегедського університету;
  - наукові заходи у Києві за фінансової підтримки програм ЄС, Міжнародного Вишеградського фонду. В такого роду заходах зокрема брали участь з угорської сторони Національний університет дер-

жавної служби, Інститут закордонних справ і торгівлі у м. Будапешт, з української сторони Національний інститут стратегічних досліджень, центри економічних та політичних студій.

- візуальні мистецтва: комунікація та співпраця арт-центрів, галерей, музеїв (наприклад, йшлося про музей сучасного мистецтва Ludwig Múzeum з угорської сторони і центр сучасного мистецтва PinchukArtCentre, Національний культурно-мистецький та музейний комплекс Мистецький арсенал – з української сторони).

Фестивалі різного рівня

(від аматорських до міжнародних, де брали участь українці та угорці)

Фестивалі, що відбуваються в Угорщині:

- мультижанровий музичний фестиваль Sziget. Експерт, що працює в організаційному комітеті фестивалю, відзначив професійність українських учасників, високий рівень як музикантів, так і менеджерів та продюсерів українських гуртів. При цьому, за спостереженням експерта, кількість українських виконавців на фестивалі зростає з кожним роком, зокрема, і завдяки тому, що фестиваль має в Україні представництво, яке пропонує кандидатури артистів;
- міжнародний мистецький фестиваль для молоді «Жайворонок» (м. Мішкольц), заснований опитаним експертом-музикантом;
- локальні фестивалі (наприклад, кулінарні), в рамках культурних заходів, які проводить місцева влада угорських міст.

Фестивалі, які проходили в Україні:

- спільні проекти із Київським міжнародним кінофестивалем «Молодість» (зазначалось, що художній керівник фестивалю, голова Української кінофундації Ф. Халпахчі добре знає і цінує угорський кінематограф);
- онлайн-фестиваль аматорських театрів.

Крім того зазначалось, що у Європейській асоціації фестивалів діє активний представник України, що поширює інформацію про українські проекти і залучає угорських фахівців до участі у них.

Вихід двомовних книжок (українською та угорською мовами) українських авторів: наприклад, Ольги Драгун, Стефана-Арпада Мадяра. За відгуками експертів, на такий формат літератури існує запит в Угорщині; зокрема згадувались і інші заходи у зв'язку з виходом двомовних книг українських авторів, організовані Бібліотекою іноземних мов у м. Будапешт.

Слід зазначити, що за оцінкою експертів, **серед типових форматів культурної взаємодії вирізняються концерти, гастролі українських виконавців, виставки витворів українського мистецтва**, які зазвичай мають успіх. Вони цінні тим, що залучають до знайомства з українською культурою широкі верстви населення, дають угорській публіці нові враження, сильні емоції, сприяють насиченню образу України у їх сприйнятті. Також у більшості випадків саме ці формати дозволяють нівелювати мовний бар'єр, оскільки, наприклад, для знайомства з витворами живопису чи з творчістю музикантів не потрібен переклад.

Окрім перерахованих вище типових форматів взаємодії, у руслі яких в основному відбувається культурна співпраця української та угорської сторін, слід назвати **разові/нішеві проєкти**, які не є регулярними, але є показовими з точки зору того, у яких різноманітних форматах і напрямках може відбуватись культурна взаємодія.

Так, неодноразово, і у дуже позитивному ключі згадувався **проєкт «Поліфонія»**, який кілька років тому започаткував угорський музикант і етнограф Міклош Бот. Він їздив у експедиції Україною, вивчав українські народні пісні, представивши результати серією спільних концертів сільських бабусь-співачок та українського гурту «Божичі» в Україні та Угорщині. Зокрема, в Угорщині в рамках проєкту діяв «Український двір» на фольклорному фестивалі Ördögkatlan, де відвідувачі мали змогу послухати не лише автентичний український спів, а й послухати розповіді автора проєкту про сучасну Україну. Міклош Бот також ініціював створення онлайн-архіву українських народних пісень.

Проєкт «Поліфонія» згадували експерти різного фаху, як угорці, так і українці, що свідчить про великий резонанс, який отримав цей комплекс заходів. Можна зробити висновок, що такі масштабні, комплексні культурні проєкти є перспективними, але умовою їх втілення є справжній ентузіазм і креативний підхід ініціатора та усіх причетних до проєкту.

Серед разових проєктів варто також згадати:

Заходи, пов'язані із історичною тематикою

Як зазначали експерти, історичні теми, особливо такі, що стосуються історії Угорщини та сусідніх країн у спільному з Угорщиною контексті, є досить цікавими і для угорських фахівців, і для угорського населення.

- **Виставка «Європейські династичні шлюби Ярослава Мудрого»**, що була організована у 2019 році у м. Сегед представниками української діаспори та Посольством України в Угорщині, і викликала помітну цікавість у публіки;

- **Семінар із дослідження угорської історичної спадщини** в Україні, що проводився кілька років тому у місті Дніпро. Експерт, що спеціалізується з історії, відвідував семінар на запрошення української сторони. Він оцінив цей досвід як позитивний, і після участі у семінарі та ознайомлення з музейними експонатами, що мають стосунок до угорської історії, дійшов висновку про перспективність спільних угорсько-українських історичних досліджень (археологічних, генетичних, лінгвістичних тощо);
- **Програма по спільній реставрації** історичних пам'яток. Державна угорська структура брала участь у дослідженні будівлі синагоги у м. Берегово з метою її подальшої реставрації. Це співробітництво здійснювалось на рівні угорського та українського МЗС, у рамках транскордонних проектів. Надала фінансування та залучила спеціалістів угорська сторона. Зазначалось, що в цьому випадку співпраця з Україною йшла повільно і непередбачувано через бюрократичні перешкоди, а на момент проведення інтерв'ю роботи були призупинені у зв'язку з пандемією COVID-19.

Майстер-класи від українців, які є діячами сфери перформативних мистецтв

- під час гастролей в Угорщині головний режисер Національного академічного драматичного театру ім. Івана Франка відвідав аматорський театр у м. Будапешт, на проханням українського фахівця – режисера цього театру, і провів майстер-клас для акторів (захід здійснювався не на формальному рівні, а на основі особистих дружніх стосунків);
- український фахівець-актор, який наразі працює в Угорщині, проводив в Україні майстер-класи у рамках співпраці із Національним університетом «Києво-Могилянська академія».

Гуманітарний проєкт з боку Угорщини

Щорічне оздоровлення на озері Балатон дітей українських військових, які беруть участь у бойових діях на сході України, та тимчасово переміщених осіб із тимчасово окупованих територій. На думку експерта, який навів цей приклад культурної взаємодії, такий захід є важливим внеском у розвиток відносин двох країн у майбутньому.

Окремо слід згадати заходи та проєкти, які стосуються української діаспори:

- у місті Сегед: щорічний бал національних меншин, який влаштовується за підтримки угорської влади (у 2020 році бал відбувся під егідою України і за сприяння українських дипломатів); шевченківський вечір, що є традиційним багато років;

- недільна школа під егідою Українського культурного центру, де дітям розповідають про українські традиції, вчать готувати українську їжу, знайомлять із народними ремеслами тощо;
- робота опитаних експертів у медіа української діаспори: YouTube-канал «ukrtv.hu», журнал «Українці Угорщини»;
- зустрічі українських фахівців в українському культурному центрі (музикантів, художників), проведення літературних вечорів;
- локальні українські культурні події, які організовує діаспора, і на які запрошують також угорців.

Щодо такого роду заходів варто зазначити, що практично усі вони охоплюють тільки аудиторію власне української діаспори, тому сприяють консолідації української громади в Угорщині, збереженню її культурних зв'язків із Батьківщиною, але не залучають широкі верстви угорського населення до знайомства з українською культурою.

Серед партнерів та інституцій, що сприяли здійсненню культурної співпраці, загалом частіше згадувались:

- різноманітні міжнародні фонди, програми, передусім в частині фінансування: міжнародні проекти та програми за підтримки ЄС, Міжнародний Вишеградський фонд, міжнародна організація Creative Europe, Фонд підтримки культурних проєктів при ЮНЕСКО, Інститут Роберта Шумана, програми Erasmus;
- дипломатичні установи, консули (угорські та українські);
- українські організації в Угорщині. Складається враження, що існує ряд таких організацій різного масштабу, які діють самостійно, без загальної координації діяльності. Зокрема, згадувались Державне самоврядування українців Угорщини (офіційний орган української національної меншини в Угорщині), також Товариство української культури в Угорщині, Товариство «Україна-світ», український культурний центр (без уточнення).

Якщо підсумувати сказане експертами, характерні особливості поточної україно-угорської співпраці такі:

- відгуки про досвід співпраці переважно позитивні: відзначається високий рівень українських діячів культури, успіх заходів (виставок, концертів, вистав) серед угорців. Згадуються проблеми щодо фінансування та організаційних моментів;
- фінансування відбувається переважно не за рахунок України. Зазвичай

фінансують заходи міжнародні проекти, програми, донори; угорські владні інституції (зокрема із залученням фінансування від ЄС); приватні спонсори; навіть окремі ентузіасти;

- угорська сторона виявляє досить помітну ініціативу до взаємодії – як на рівні інституцій, так і на рівні окремих агентів;
- Угорщина системно підтримує національні меншини, в тому числі українську – фінансово та організаційно. Проводяться тендери на видачу грантів як від Угорщини, так і від ЄС. Роботою із національними меншинами опікується не тільки центральна, а й місцева влада.

Бар'єри для розвитку культурної співпраці:

- недостатнє фінансування або його повна відсутність з української сторони;
- негнучкість, інертність державних інституцій, бюрократія, небажання надавати хоча б організаційну підтримку;
- мовний бар'єр – потреба угорського перекладу для українців і часто слабе володіння англійською з обох сторін. Варто зазначити і відсутність англійських версій сайтів невеликих, приватних культурних інституцій, що стало викликом для авторів дослідження під час пошуку експертів для опитування у відкритих джерелах;
- відсутність конкретних відповідальних осіб, прямо зацікавлених у реалізації укладених угод про співробітництво;
- локалізація заходів у столиці, тоді як угорська провінція теж має високий потенціал з точки зору культурної дипломатії: наприклад, міста, де функціонують заклади вищої освіти (де відповідно зосереджена активна, освічена, відкрита до міжкультурної взаємодії спільнота), міста, близькі до кордону з Україною, і тому більш залучені в український контекст тощо.

Звичайно, наразі даються взнаки і карантинні заходи, пов'язані із COVID-19: вони створюють обмеження можливостей для масових заходів, професійних візитів тощо.

Як ілюстрацію до поточної культурної співпраці варто навести такі приклади:

Успішний приклад:

Системна робота по просуванню української культури, культурному обміну, яку спільно налагодили у м. Ньїредьгаза місцева влада, самоврядування українців, консульство України, інституції в українських містах-побратимах (Івано-Франківськ, Ужгород). Фінансування відбувається зазвичай за рахунок угорської

сторони, подають ідеї та беруть участь у організації заходів усі сторони.

В рамках проведення днів міста часто організують кулінарні конкурси, художні виставки, театральні та танцювальні вистави колективів народної творчості. Налагоджена співпраця інституцій у м. Ньїредьгаза та українських містах: музичних шкіл; музеїв і архівів (спільні історичні дослідження).

У результаті експертка, яка описувала, як відбувається згадана вище взаємодія – одна із небагатьох опитаних, хто упевнено сказала, що сталий попит на українську культуру в Угорщині є.

Неоднозначний приклад:

Спільна україно-угорська виставка витворів сучасного мистецтва у Будапешті. Загалом цей захід оцінено як дуже вдалий, його з ентузіазмом сприйняла публіка, він допоміг сторонам збагатитись корисним досвідом. Виникали лише організаційно-адміністративні проблеми: оскільки Україна не є членом ЄС, організатори стикнулись із труднощами у митному оформленні під час транспортування творів мистецтва через кордон. Додатковим ускладненням була відсутність релевантного досвіду, оскільки організатори вперше співпрацювали з країною поза межами ЄС. Як зазначалось, у таких випадках організатори хотіли б отримувати сприяння від дипломатичних установ або працювати у форматі двосторонньої програми, що зробило б взаємодію набагато більш ефективною.

Тим не менше, у майбутньому аналогічна співпраця вітається, особливо в разі, коли вдасться напрацювати зручний формат для її здійснення.

Попри усі наведені приклади співпраці, як уже зазначалось раніше, загалом присутність української культури на угорському порядку денному залишає бажати кращого. Базуючись на думках експертів, можна зробити висновок, що українсько-угорська культурна співпраця зосереджена у досить обмеженому колі офіційних інституцій (органи влади, дипломатичні установи), досить великих, статусних гравців на культурному ринку (освітні та наукові установи, класичні театри, відомі фестивалі, арт-центри тощо), організацій діаспори, тоді як контакти приватних інституцій, особливо не надто знаних, чи індивідуальних агентів з обох країн якщо і мають місце, то є епізодичними і тримаються на ентузіазмі учасників.

2. Перспективи співпраці

Опитані експерти загалом позитивно налаштовані стосовно потенційної культурної взаємодії, деякі уже під час інтерв'ю заявляли про готовність до співпраці. Навіть експерти, які наразі мало обізнані про українську культуру і мало зацікавлені нею за браком інформації, аж ніяк не відкидають співпраці у майбутньому і готові розглядати пропозиції.

Якщо йде мова про можливих/бажаних партнерів у співпраці, зазвичай експерти схильні співпрацювати із агентами/інституціями тієї ж сфери і того ж статусу. Найбільш затребуваними не обов'язково є найбільші, добре знані інституції – навпаки, з меншими гравцями буває легше налагодити стосунки. Так, у сфері візуальних мистецтв представники музею відкриті до контактів і з невеликими галереями/музеями, де можна знайти маловідомі, але цінні в сучасному мистецтві твори.

Специфіка статусу також важлива і для розуміння перспектив взаємодії. Наприклад, за спостереженнями експертів із сфери перформативних мистецтв, фахові спільноти класичних та сучасних театрів, аматорських і професійних театрів мало комунікують між собою і фактично представляють різні середовища. Представник владних інститутів зазначив, що державні установи з ряду питань можуть взаємодіяти тільки з відповідними державними установами з іншої сторони, і т. д.

У стосунку до співпраці сфери науки прозвучав коментар, що для розуміння більш широкого контексту у дослідженнях (у галузі суспільних наук зокрема), була б цікава взаємодія із представниками різних підходів: із державними та недержавними інституціями, з представниками як більш традиційних підходів, так і з прихильниками більш новітніх концепцій.

Рідше у якості партнерів згадуються професійні асоціації, органи влади (місцеві зокрема) та офіційні інституції на кшталт Палаців культури (які функціонують у ключових угорських містах).

Уже наявні формати взаємодії респонденти планують розвивати і в майбутньому. Загалом вітаються різноманітні формати взаємодії, головне – ініціатива та відсутність зайвих бюрократичних перепон.

«Насправді, важливо, щоб партнери знайшли поле для співпраці, і це може бути будь-що, починаючи від обміну студентами, наукової співпраці, інвестицій...»

— представник владних інститутів.

Говорячи про **перспективні варіанти співпраці на майбутнє**, експерти найчастіше називали **заходи з просування українського культурного продукту в Угорщині та угорського культурного продукту в Україні на взаємних засадах** – коли зацікавленими у просуванні національної культури є обидві сторони, а отже є можливість залучення додаткового ресурсу і ефект від такої співпраці буде більш помітним. В цьому контексті затребувані **програми по обміну досвідом**, які роблять співпрацю краще організованою, простішою для реалізації, передбачуваною. В усіх випадках наголошується на важливості фінансової підтримки, оскільки такого типу програми передбачають залучення значного ресурсу учасників.

Приклади культурної промоції на взаємних засадах:

- професійні подорожі: поїздки іноземних фахівців, студентів в Україну і українських за кордон;
- обмін викладачами, спільні науково-дослідницькі проєкти;
- обмінні гастролі, коли театри забезпечують витрати іншої сторони на переїзд, організовують обмін спектаклями та фахове спілкування;
- виставки на взаємних засадах, зокрема у сфері народної творчості;
- взаємні відвідини країн письменниками, поетами у рамках творчих зустрічей;
- налагодження реалізації угорських книг в Україні та українських – в Угорщині;
- спільні гастролі популярних угорських та українських виконавців, творчих колективів за кордоном.

Інші популярні формати представлення України в Угорщині, до яких експерти радили вдаватись у майбутньому:

- виставки – як суто українські, так і представлення українських творів в рамках міжнародних тематичних виставок;
- кінопокази, в тому числі ретроспективні;
- гастролі театрів;
- різноманітні фестивалі, від локальних кулінарних до міжнародних мистецьких, у тому числі онлайн. Цікавим варіантом могли б бути шоукейси, в рамках яких певна країна запрошує до себе організаторів фестивалів з різних країн і представляє 20-30 своїх виконавців;
- майстер-класи українських фахівців;

- конкурси, у тому числі телевізійні (як-от міжнародний телеконкурс віртуозів, що регулярно проходить в Угорщині);
- налагодження системи перекладів творів або інформації про українську культуру угорською мовою.

Варто також навести одиничні згадки/пропозиції, які, на думку експертів, можуть збагатити досвід у просуванні української культури:

- надання можливості проведення українських подій – виставки, гастрономічного вечора, танцювальної вистави тощо в угорських історичних палацах/фортецях (за умови погодження на рівні органів влади);
- створення мистецьких резиденцій;
- використання українських туристичних локацій для зйомок історичних фільмів.

«В Угорщині ще 20-25 років тому почали створювати умови для організації міжнародних зйомок. Це варто вивчати, переймати і співпрацювати, оскільки в цьому Угорщина має такі сильні позиції, що може не боятися, що наступного разу світові «зірки» прийдуть не до Будапешта, а до Києва.»

– Петер Інкеї, директор, The Budapest Observatory.

Окремо експертів запитували їхню думку щодо перспективності таких форматів культурної промоції, як україномовний варіант певної культурної послуги (наприклад, аудіогід українською мовою у музеях), а також українська експертиза.

Наявність українського варіанту послуги не є критичною для експертів-угорців, оскільки переваг такої можливості дотичних до власної діяльності вони не вбачають. Так, аудіогід сприймається як надто вузькоспеціалізований продукт (релевантний власне тільки для музеїв). Навпаки, угорці більше зацікавлені у донесенні українського культурного продукту угорською мовою.

Такий варіант співпраці схвалюється практично тільки українськими діаспорами та фахівцями – вони розуміють важливість присутності української мови як опції у інформаційних матеріалах в туристичній сфері, що підкреслює рівноправний статус України на фоні інших країн. Зокрема, одна

з представниць української діаспори поділилась власним досвідом участі у створенні україномовного варіанту путівника, що поширюється у туристичному центрі поруч із будівлею Національного зібрання Угорщини. Експертка є фаховим філологом і запропонувала свої послуги із редагування путівника, і таким чином наразі в українських туристів є можливість отримати інформацію українською, тоді як раніше їм пропонували тільки російськомовний або англомовний варіанти путівника. Також заслуговує на увагу зауваження експертів стосовно низької якості наявних україномовних аудіогідів (на прикладі автобусних турів у Будапешті) з точки зору грамотності тексту та правильності вимови. Таким чином, запит у напрямку створення і покращення україномовного інформаційного продукту існує, але наразі тільки з боку української сторони.

Українська експертиза у вузькому значенні, як надання експертного висновку з конкретного питання представником українського фахового середовища), **не затребувана**, особливо коли йдеться про офіційне оформлення такого висновку, що асоціюється із бюрократією та втратою часу.

«[Про українську експертизу] Головне, щоб цей шлях до [експертного] висновку, який має бути отриманий врешті-решт, не був дуже довгим і важким. Якщо це робиться легко й швидко, гарно, сучасно, тобто звертаєшся і отримуєш в певний термін, то чому б і ні. А коли тобі потрібна якась експертна оцінка і ти не знаєш, що пред'явити, які папери оформити, це, звичайно, нікому не цікаво. Якщо людина знатиме, що вона отримає експертну оцінку швидко й якісно, вона сама буде йти і просити зробити. Якщо це буде бюрократична тяганина, не буде ніякого престижу в інституті. Особливо зараз всі хочуть швидко, тому що є інтернет»

— представник українського фахового середовища за кордоном

Але якщо розглядати експертизу у більш широкому сенсі, як консультації, допомогу у тому, щоб зорієнтуватись у відповідному українському фаховому середовищі, знайти потрібну інформацію, вирішити організаційні та адміні-

стративні питання з державними органами тощо – **то запит на таку співпрацю є**. Зазвичай йдеться про взаємні консультації, обмін інформацією та досвідом; одинично – про класичні заходи з метою підвищення кваліфікації. Робота українських перекладачів, які полегшують комунікацію між українцями та угорцями, також вважається проявом експертизи, що сприяє культурному обміну.

Специфіка поточної ситуації полягає у тому, що пандемія значно пригальмувала, якщо не зупинила, багато активностей у культурній сфері. Експерти припиняють звичні заходи, притримують кошти і планують шукати можливості для нової співпраці уже після пандемії. Це означає, що коли ситуація покращиться, варто очікувати певного сплеску активності і варто заздалегідь розробляти пропозиції, оскільки конкуренція за увагу і бюджети буде високою.

«Відповідно до нашого стратегічного плану, ми хочемо мати справу з сусідніми країнами. Якщо пандемія вщухне, ми однозначно хотіли б мати справу з експортом в Україну, і навпаки, ми б також завозили ліцензії на КНИГИ»

— представник фахового середовища.

Експерти неодноразово зазначали, що **для ефективної промоції української культури, окрім суто фахових форматів взаємодії, обов'язково мають здійснюватися публічні, яскраві заходи**, які легко сприймаються, спрямовані на масовий смак, такі, що емоційно зачіпають і формують громадську думку. Важливо також, що певні мистецтва (музика, деякі види перформативних мистецтв) не потребують перекладу, і тому можуть сприйматися публікою без адаптації.

Наприклад:

- концерти популярної музики, шоу, особливо за участю популярних, добре відомих виконавців;
- Конкретні пропозиції звучали зрідка, практично тільки від експертів-українців. Зокрема, це гурти та виконавці «Океан Ельзи», «ОНУКА», «KAZKA», «БЕЗ ОБМЕЖЕНЬ», О. Муха, музичне електрошоу О. Мануляка, камерний хор «Київ», гурт «Шпилясті кобзарі»;
- кінопокази з угорським перекладом/субтитрами;

- вистави циркового мистецтва;
- концерти класичної музики – із українським диригентом або виконання творів українських композиторів тощо. В цьому контексті прозвучало зауваження про важливість вибору майданчика для виступу: виступ українських виконавців у статусному концертному залі є свідченням їх високого рівня в очах угорських глядачів, і таким чином подія приверне більше уваги;
- сучасний театр, балет.

«Коли проводяться не масові концерти, тоді долучаються тільки ті угорці, які пов'язані сімейними відносинами, чи то жінка або чоловік, і тоді вони мають більш близький зв'язок. Якщо угорець не має такої близької взаємодії, то його можна привабити і вразити чимось цікавим і яскравим»,

— представник українського фахового середовища за кордоном.

3. Джерела інформації для міжнародної співпраці

При обговоренні із експертами досвіду культурної взаємодії, у тому числі з українською стороною, зачіпалось питання джерел інформації для пошуку партнерів та можливостей співпраці, а також питання корисності таких джерел і довіри до них.

Як з'ясувалось, особисті контакти, напрацьовані за роки роботи, рекомендації, отримані від інших фахівців – **головне джерело інформації** для переважної більшості експертів, оскільки:

- викликають найбільшу довіру, забезпечують релевантну і достовірну інформацію;
- забезпечують швидку та ефективну взаємодію, виключають або зменшують бюрократичні перепони.

Інші джерела інформації (упорядковані за інтенсивністю згадування):

- інтернет – соціальні мережі (Facebook, LinkedIn), тематичні форуми, професійні онлайн-платформи, сайти інституцій, навіть пошук Google – якщо йдеться про базову контактну інформацію;
- спеціалізовані бази даних, наприклад: заснована у США база науково-дослідних закладів, що функціонують у різних країнах світу; онлайн-база для працівників кіноіндустрії Cinando тощо;
- фестивалі як місце для знайомств з культурним продуктом та фахівцями. У тому числі є можливість звернутись до оргкомітету фестивалю за необхідною інформацією;
- конференції, семінари та інші професійні заходи;
- професійні подорожі, road show – з метою ознайомлення із досвідом різних культурних інституцій, у тому числі в інших країнах;
- культурні центри різних країн в Угорщині (такі як Goethe-Institut, Institut Français);
- посольства, консули (якщо вони відкриті для співпраці);
- зрідка, про що згадували тільки представники владних інституцій, офіційна інформація від державних інституцій, наприклад, база даних МЗС Угорщини;
- галузеві асоціації, що об'єднують фахівців певної сфери – зрідка;
- для міжнародних організацій – представництва їхньої мережі у відповідних державах.

За потреби співпраці із українцями угорські фахівці також насамперед використовували би уже напрацьовані прямі контакти. Якщо ж поки немає контактів з фахівцями відповідної сфери, можуть шукати їх опосередковано, через знайомих з інших сфер культури або навіть з інституцій, що прямо не стосуються культури (на кшталт Угорсько-Української торгово-промислової палати).

Рідше – шукали б український культурний центр/українські організації, або звертались до посольства; власне, останній варіант спадає на думку переважно представникам владних інституцій або діаспорянам, які відносно більше залучені у спілкування із українськими дипломатичними установами. Експерти припускають існування українських джерел (портали, інші спеціалізовані ресурси), де можна було б знайти необхідну інформацію, але які це конкретно ресурси – не знають.

Неодноразово звучали **побажання щодо створення єдиного, добре наповненого інформаційного ресурсу** для взаємного пошуку контактів представників фахових середовищ з різних країн, для координації тих, хто цікавиться Україною.

Щодо формату, у якому подається інформація, конкретних очікувань не висловлювалось, **головна вимога – достовірність інформації.**

V.

Висновки та рекомендації

1. Загальні висновки та спостереження

За спостереженнями опитаних експертів, населення Угорщини мало обізнане про Україну, тому ставлення переважної більшості угорців до України за замовчуванням нейтральне.

Із особистих контактів з українцями, з українською культурою угорці зазвичай отримують позитивні враження, але таких ситуацій не настільки багато, щоб створити стійкий цікавий і привабливий образ України.

Проблемні точки для формування угорської громадської думки стосовно України:

- здебільшого критичні щодо України наративи угорських ЗМІ;
- зосередження ЗМІ на політиці, тоді як новини із культурної сфери практично не попадають у поле зору;
- досі не подолане сприйняття України як частини сфери впливу Росії.

Сплески зацікавленості Україною спостерігаються під час знакових подій, що активно висвітлюються у медіа: на кшталт Революції гідності, воєнних дій на сході України, перемоги на «Євробаченні», але досить швидко такий інтерес згасає.

Ставлення угорських експертів до України позитивно-нейтральне, оскільки вони мали порівняно більше точок дотику із Україною або є відкритими для нових можливостей у своїй професійній сфері, і український напрямок цілком прийнятний для створення таких можливостей.

Активні представники української діаспори, що є у фокусі даного дослідження, уже значно докладаються до української культурної дипломатії і надалі можуть надавати суттєве сприяння у цій сфері.

З Україною в експертів виникають переважно позитивні асоціації, зазвичай пов'язані із особистим досвідом, досвідом знайомих, з історією регіону. Негативні моменти (складні стосунки з Росією, корупція, соціально-економічні негаразди) сприймаються радше як виклики, як українці можуть подолати. В уявленні угорців Україна є привабливою з точки зору туризму, бореться за свою ідентичність, має потенціал до розвитку. **Асоціації українців більш емоційні та особисті.**

Уявлення угорських експертів про сучасну українську культуру базуються значною мірою на припущеннях: вважається, що в Україні має бути привабливий культурний продукт, хороші письменники, музиканти, художники тощо, але **конкретику експертам пригадати важко.** Персоналії здебільшого називають експерти-українці, або ті угорці, які були тісно пов'язані з Україною за родом діяльності, спільними проектами, особистими уподобаннями.

У контексті української культури опитані експерти спонтанно згадують популярну музику («ДахаБраха», «Океан Ельзи», «ОНУКА»), фольклор (особливо у зв'язку із проектом Міклоша Бота «Поліфонія»), гастрономічну культуру, спорт (боксери брати Клички, футбольні клуби «Динамо Київ», «Шахтар», тенісист А. Медведєв), літературу (Ю. Андрухович, А. Курков, С. Жадан, І. Карпа, Л. Костенко), візуальне мистецтво, фестивалі (зокрема міжнародний мультидисциплінарний фестиваль сучасного мистецтва ГОГОЛЬFEST).

Типова оцінка експертами попиту на сучасну українську культуру така: такий попит уможливить тільки активна пропозиція. При цьому очікування сприятливі для України, по замовчуванню вважається, що вона має бути успішною у галузі культури.

Обізнаність із більшістю запропонованих до обговорення культурних феноменів невисока. Найбільш відомі і асоційовані із Україною феномени історії ХХ-ХХІ ст.: Майдан, Чорнобильська катастрофа, Голодомор, Бабин Яр; Софійський Собор у Києві; елементи народної культури і побуту (борщ, декоративно-ужиткове мистецтво, кобзарська традиція); постаті кінематографістів – О. Довженко, К. Муратова, С. Параджанов (останній також асоціюється із Росією, Грузією, Вірменією); козаки/Запорізька Січ; скіфи.

Загальні коментарі експертів до культурних феноменів, які пропонується врахувати у просуванні української культури:

- насамперед варто більше апелювати до актуальних персоналій і подій;

- слід підкреслювати здобутки вже незалежної України, а не спільний із Росією або Радянським Союзом спадок;
- Україні краще пропагувати себе у позитивному сенсі, не зосереджуючись лише на історичних травмах та складнощах.

У цілому ряду експертів є досвід співпраці з українськими представниками, спільної участі у культурних проєктах, і цей досвід позитивний. Проте в більшості випадків така **взаємодія є епізодичною**, тримається на ентузіазмі учасників, приватній ініціативі, не сприймається як частина системної роботи з налагодження зв'язків між фаховими середовищами України та Угорщини.

З огляду на досвід експертів, основні перепони у проведенні заходів культурної співпраці наступні:

- недостатнє фінансування або його відсутність з української сторони;
- негнучкість, інертність державних інституцій, бюрократія, небажання надавати хоча б організаційну підтримку;
- мовний бар'єр – потреба перекладу з української мови на угорську і навпаки; часто слабе володіння англійською представників культурних інституцій з обох сторін.

Опитані експерти декларують **відкритість до цікавих пропозицій співпраці з боку української сторони, є певний кредит довіри, очікується ініціатива української сторони**, яка мала б активніше інформувати про можливості, підтримувати спільні ініціативи організаційно, і за можливості фінансово.

Стосовно форматів культурної взаємодії з Україною експерти висловлювались по двох напрямках. **Суто з точки зору фахового середовища затребувані програми обміну досвідом у широкому сенсі:** влаштування виставок і гастролей на взаємній основі (українських митців в Угорщині, угорських в Україні), організація спільних проєктів, професійні візити, класичні програми обміну фахівцями, студентами, науковцями тощо. **Якщо йдеться про презентацію української культури широкому загалу, то мають здійснюватися насамперед публічні, яскраві заходи**, які легко сприймаються, орієнтовані на масовий смак, емоційно зачіпають і формують громадську думку.

2. Специфічні рефлексії та рекомендації аналітиків

Інтерес до України в Угорщині наразі не є постійним, зростає ненадовго тільки під час значимих суспільно-політичних подій, які попадають у поле

зору медіа (наприклад, вибори в Україні, участь у пісенному конкурсі Євробачення, спортивні події, у рамках яких проявляють себе українці тощо). **Ставлення до України також варіюється** в залежності від актуального стану міждержавних стосунків. **Тому варто мати наготові варіанти дій/пропозицій по взаємодії, щоб пропонувати їх угорській стороні у сприятливий момент.**

При виборі культурних феноменів для просування важливо:

- змістити акцент на сучасність або осучаснити історичні постаті/явища;
- при зверненні до історії шукати точки перетину України та Угорщини;
- уникати пов'язування України суто із фольклором, шукати сучасні символи;
- не створювати образ країни-жертви, говорити і про виклики, які українці подолали.

Окрім секторів культури, що були у фокусі даного дослідження, варто також звернути увагу на спорт – адже він популярний в Угорщині, і здійснювати промоцію українських досягнень у цій сфері також.

За умов обмеженого фінансування культурної дипломатії, необхідно приділяти максимум уваги і відкритості ініціативам, які подають угорські фахівці та українська діаспора, надавати максимальне сприяння і усіляко їх заохочувати.

Вдала культурна співпраця може бути налагоджена не тільки у столиці і не тільки через органи центральної влади; **потрібно шукати контакти із місцевою владою ключових міст Угорщини, особливо біля кордону з Україною.**

Угорці дуже чутливі до шанування їх культури і мови, приділяють увагу становищу угорської діаспори за кордоном, але і підтримують національні меншини в Угорщині. Це означає наявність багатьох можливостей у промоції української культури за підтримки угорської сторони.

Існує запит на створення певної інформаційної бази для тих, хто хотів би співпрацювати з боку України та Угорщини, єдиного ресурсу для отримання відомостей про інституції, фахівців, формати співпраці, для надання допомоги у вирішенні організаційних питань.

3. Рекомендації по роботі з окремими ЦА.

Кіно

- Умовою для реалізації великого потенціалу цієї сфери у культурній промоції, який зазначають експерти з огляду на інтереси угорської публіки,

є локалізація стрічок угорською мовою. Наявності англійських субтитрів недостатньо, враховуючи низький рівень знання англійської мови широким загалом;

- Цікавий напрямок, який пропонувався експертом – просування ідеї кінозйомок на українських локаціях, створення умов для копродукції у сфері кінематографу.

Музика

- Доцільно більш активно популяризувати сучасну українську музику у її різноманітних проявах і напрямках. Наразі в Угорщині відомі або українські фольклорні, академічні колективи або невелика когорта виконавців, які уже активно здійснюють гастрольну діяльність за кордоном (наприклад, («ДахаБраха», «Океан Ельзи», ОНУКА), тоді як значний прошарок сучасної української музики повністю випадає з поля уваги;
- Для залучення широкого загалу угорців необхідні масові заходи і виступи українських виконавців на популярних концертних майданчиках/у професійних концертних залах, оскільки камерні, локальні концерти залучають тільки представників української діаспори та угорців у їх найближчому оточенні.

Література

- Основний запит – активізація роботи у сфері перекладу української літератури, насамперед сучасної, авторів, які відомі у світі (Ю. Андрухович, С. Жадан, О. Забужко, Л. Костенко).

Перформативні мистецтва

- Насамперед потрібне взаємне інформування української і угорської сторони щодо пропозицій від сучасних театрів;
- Виходячи із сказаного експертами, перспективний формат у взаємодії інституцій перформативних мистецтв – обмінні гастролі, які передбачають спільну участь українських та угорських театрів у фінансуванні і організації українських вистав в Угорщині і угорських в Україні.

Співпраця на рівні громадянського суспільства

- Варто звернути увагу на поширення сприятливих для України наративів, що передбачає зокрема співпрацю з медіа, щоб подати угорській аудиторії альтернативні точки зору, розширити фокус уваги до України із суто

політичного до суспільно-культурного.

Освіта і наука, дослідження

- Доцільно розвивати наявні програми обміну студентами і викладачами таким чином, щоб вони продовжувались на регулярній основі, охоплювали ширший спектр інституцій освіти та науково-дослідних напрямків;
- Важливо, щоб угоди про співпрацю не укладались формально, а підтримувались активністю конкретних відповідальних осіб.

Співпраця з українською діаспорою

- Доцільно налагодити зв'язок між різними осередками українців в Угорщині, координувати їх діяльність;
- Активність діаспорян, українських фахівців є потужною підтримкою офіційної культурної дипломатії. Важливо користуватись їх накопиченим досвідом співпраці з угорською стороною, дослухатись до їх рекомендацій, що може бути цікаво в Угорщині, які є проблеми у просуванні українського культурного продукту, максимально підтримувати їхні ініціативи.

Додатки

1. Технічні результати оцінки культурних феноменів

Феномени упорядковано за спаданням рівнем обізнаності про них. Оцінювалось те, скільки відповідей про змістовне знання (принаймні щось, добре знають) зустрічалось серед усіх отриманих відповідей. Упорядкування не є кількісним рейтингом з чіткою розстановкою феноменів по місцях, тому результати доцільно інтерпретувати, експертно розрізняючи групи феноменів: добре відомі, відомі на середньому рівні, маловідомі.

	Обізнаність			Асоціації з країною				Всього	
	Не чув	Лише чув, детальної інформації не знаю	Знаю принаймні щось	Знаю досить добре	Важко відповісти	Тільки інші країни	Україна та інші країни		Україна
Майдан			2	5				7	7
Микола Гоголь			2	5		3	2	2	7
Борщ	1		1	5			3	3	7
Чорнобильська катастрофа			4	3				7	7
Козаки (Запорізька Січ)		3	1	3				7	7
Софійський Собор у Києві		4		3	1			6	7
Голодомор	1	1		5	1			5	7
«Тіні забутих предків» Сергія Параджанова	2			5		3		2	7
Олександр Довженко	1	1	1	4		1		5	7
Кіра Муратова	3			4		1		3	7
Казимир Малевич	1	2		3	1	3		1	6
Сергій Параджанов	3		1	3		1		3	7
Українське декоративно-ужиткове мистецтво (Петриківський розпис, Косівська кераміка, вишиванка та інше)	3		1	3				4	7
Кобзарська традиція	3	1		3	1			3	7
Бабин Яр	2	1	2	3		1		5	8
Скіфи	3	1	1	3	1	1		3	8
Київська Русь	2	2	1	2	1	1		3	7
Олег Сенцов	2	2	1	2	1			4	7
Херсонес	3	1	1	2	1			3	7
Щедрик	3	1	1	2				4	7
Анна Київська	2	2		2				4	6
Леся Українка	4			3				3	7
Оксана Забужко	4			3				3	7
Володимир Вернадський	3	2		2	1			3	7
Іван Мазепа	2	3	1	2				6	8
Кримська війна (1853-56)	1	1	3	1	1	1		3	6
Леся Курбас та Театр «Березіль»	2	1	2	1				4	6
Бахчисарайський палац	1	3	2	1	2	1	1	2	7
Сергій Корольов	2	2	2	1	2	3			7

	Обізнаність				Асоціації з країною				Всього
	Не чув	Лише чув, детальної інформації не знаю	Знаю принаймні щось	Знаю досить добре	Важко відповісти	Тільки інші країни	Україна та інші країни	Україна	
«Земля» Олександра Довженка	4	1	1	2		1		3	8
Григорій Сковорода	4		1	2			1	2	7
Український авангард 1910-1920: образотворче мистецтво, кіно, література	4		1	2				3	7
«Розстріляне відродження»	5			2				2	7
Борис Лятошинський	5			2				2	7
Іван Кавалерідзе	5			2		1		1	7
Марія Примаченко	5			2				2	7
Соломія Крушельницька	5			2			1	1	7
Василь Стус	6			2				2	8
Українське бароко / Козацьке бароко / Мазепинське бароко	3	1	1	1				3	6
Сергій Жадан	3	2		1				3	6
Дмитро Бортнянський	4	1		1				2	6
Бойчукізм	4	1	1	1	1			2	7
Володимир Горовиць	4	1	1	1	1			2	7
Паркомунa (представники Олег Голосій, Олександр Гнилицький, Василь Цаголов, Арсен Савадов та інші)	5		1	1				2	7
Шолом Алейхем	5		1	1				2	7
Андрій Курков	5			1				1	6
Олександр Потебня	5			1				1	6
Тетяна Яблонська	5			1				1	6
Харківська школа фотографії	4	2		1				3	7
Георгій Нарбут	5	1		1				2	7
Дзиґа Вертов	6			1				1	7
Іоан Георгій Пінзель	6			1				1	7
Олександр Богомазов	5	2		1				3	8
Олександр Мурашко	7			1				1	8
Йозеф Рот	5		1		1				6
Серж Лифар	5	1	1		1	1			7
Українське модерністське (неофіційне) мистецтво Радянського періоду (представники Алла Горська, Валерій Ламах, Флоріан Юр'єв та інші)	5	2	1					3	8
Юрій Кондратюк	4	2						2	6
Валентин Сильвестров	5	2			1			1	7
ВУФКУ (Всеукраїнське фотокіноуправління)	5	2						2	7
Броніслава Ніжинська	6	2						2	8
Пауль Целан	6	2				1		1	8
Василь Єрмилов	6	2						1	7
Георгій (Юрій) Шевельов	6	1						1	7
Давид Бурлюк	6	1						1	7
Яків Гніздовський	6	1						1	7
Михайль Семенко	7	1						1	8
Олександр Архипенко	7				1				8
Агатангел Кримський	7								7
Олександра Екстер	7								7
Соня Делоне	7								7
Хайтарма	7								7

2. Перелік респондентів, які взяли участь у дослідженні

Петер Балашша [Péter Balassa], засновник, кінотеатр Cirko-Gejzír.

Вікторія Попович [Viktoria Popovics], історикиня мистецтва, кураторка, Ludwig Múzeum – Museum of Contemporary Art, Budapest.

Д-р Золтан Сенеш [Dr. Zoltán Szenes], професор, генерал у відставці, завідувач кафедри міжнародної безпеки університету Ludovika - University of Public Service.

Респондент зберігає анонімність.

Беата Барда [Beáta Barda], Виконавча директорка, Trafó House of Contemporary Arts.

Марк Бона [Márk Bóna], програмний координатор (Europe Stage), Sziget.

Петер Інкеї [Péter Inkei], директор, The Budapest Observatory; головний редактор, CEU Press.

Петер Сиплакі [Péter Széplaki], керуючий директор, BOOOK Publishing.

Діана Дока [Diána Doka], керівниця відділу культури, мерія міста Ньїредьгаза.

Тамаш Глазер [Tamas Glazer], керуючий директор, NÖF National Heritage Protection and Development Non-profit Ltd.

Марк Кінчеш [Márk Kincses], керівник відділу розвитку туризму, муніципалітет м. Печ.

Чілла Кішне Кедеш [Csilla Kissné Kegyes], консул (2016-2018, 2009-2011), пресаташе та аташе з питань культури (2003-2008), Посольство Угорщини в Україні.

Янош Коллар [János Kollár], радник першого класу, керівник консульського відділу, Посольство Угорщини в Києві (2011-2017).

Дмитро Ткач, Надзвичайний і Повноважний Посол України в Угорщині (1992-1997, 2006-2010), доктор політичних наук, професор.

Ґабор Мондік [Gábor Mondik], керівник Culture Subprogramme, Creative Europe Desk Hungary.

Микола Бондарчук, актор, режисер, РТАН Theatre, м. Будапешт

Михайло Вігула, гітарист, композитор, м. Мішкольц.

Респондент зберігає анонімність.

Ігор Вовк, керівник, театральна група «Грай», м. Будапешт.

Інга Деяк, авторка, редакторка часопису «Український вісник»/ «Ukrán Hírnök», українсько-угорська перекладачка.

Д-р Наталія Шайтош-Запоточна, очільниця, Самоврядування українців Сеґеда.

Ірина Багмут, доцентка, лекторка, кафедра слов'янської філології, University of Szeged.